

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

HODNOCENÍ ESTETICKÉ KVALITY KRAJINY
V OKRESE SOKOLOV

LANDSCAPE AESTHETIC ASSESSMENT IN
SOKOLOV REGION

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Zuzana Skřivanová

Bakalant: Martina Hazuková

2013

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra biotechnických úprav krajiny

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Hazuková Martina

Územní technická a správní služba - kombinované Karlovy Vary

Název práce

Hodnocení estetické kvality krajiny v okrese Sokolov

Anglický název

Landscape aesthetic assessment in Sokolov region

Cíle práce

Cílem práce je teoretické uchopení tématu estetické hodnoty krajiny a možnosti participace obyvatelstva na jejím hodnocení. Teoretická východiska budou ověřena pomocí sociologického výzkumu v okrese Sokolov a jeho vyhodnocení.

Metodika

Práce bude vypracována ve formě studie. Rešeršní část bude zaměřena na teoretická východiska posuzování estetických hodnot krajiny, a to v současném i historickém kontextu. Budou popsány současné metody, které se při hodnocení estetiky krajiny používají u nás i v zahraničí, včetně jejich výsledků. Obsahem praktické části bude sociologický průzkum v okrese Sokolov a jeho vyhodnocení. Průzkum se předpokládá ve formě dotazníkového šetření s využitím fotografií krajiny. Očekávaný počet respondentů je cca 50.

Harmonogram zpracování

Do června 2012 zkonzultována osnova práce, během léta 2012 pořízení fotodokumentace a uskutečnění sociologického výzkumu, do konce února 2013 zkonzultována rešeršní část, do konce března 2013 zkonzultována praktická část, duben 2013 odevzdání práce.

Rozsah textové části

Minimálně 30 normostran.

Klíčová slova

vizuální hodnota krajiny; krajinný ráz; sociologický výzkum; preference veřejnosti;

Doporučené zdroje informací

Angileri, V., Toccolini, A. (1993): The assessment of visual quality as tool for conservation of rural landscape diversity. *Landscape and Urban Planning* 24 (1993), 105 – 112.

Arriaza, M., Canas-Ortega, J. F., Canas-Madueno, J. A., Ruiz-Aviles, P. (2004): Assessing the visual quality of rural landscapes. *Landscape and Urban Planning* 69 (2004), 115 – 125.

Rogge, E., Nevens, F., Gulnick, H. (2007): Perception of rural landscapes in Flanders: Looking blond aesthetics. *Landscape and Urban Planning* 82 (2007), 159 - 174.

Strumse, E. (1994): Environmental attributes and the prediction of visual preferences for agrarian landscapes in Western Norway. *Journal of Environmental Psychology* (1994) 14, 293 – 303.

Stíbral, K. (2005). Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku, Praha. Dokořán.

Sklenička P., 2003: Základy krajinného plánování, Praha. Nakladatelství Naděžda Skleničková.

Löw, J., & Míchal, I. (2003). Krajinný ráz, Kostelec nad Černými Lesy. Lesnická práce.

Vedoucí práce

Skřivanová Zuzana, Ing.

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Děkan fakulty

V Praze dne 28.6.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci na téma „Hodnocení estetické kvality krajiny v okrese Sokolov“ vypracovala samostatně pod vedením vedoucí práce Ing. Zuzany Skřivanové, a že jsem uvedla veškeré literární prameny a další informační zdroje, ze kterých jsem čerpala.

V Rudolci dne 04. 04. 2013

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Zuzaně Skřivanové, za odborné vedení a rady při vypracovávání mé práce, za ochotu a trpělivost.

Hodnocení estetické kvality krajiny v okrese Sokolov

Abstrakt

Cílem mé bakalářské práce je nejen zhodnocení celkového estetického dojmu krajiny Sokolovska na obyvatelstvo, ale také celkového pohledu na estetiku krajiny z hlediska obecných definic a z porovnání estetiky krajiny v průběhu historie nejen České republiky, ale i světové.

Důležité z pohledu estetiky krajiny je posouzení krajinných prvků, jako jsou přírodní a kulturní charakteristiky, které se často stávají objektem hodnocení v souvislosti např. s plánovanou změnou krajinného rázu a územního plánování. Jedním z bodů práce je i popis metod hodnocení estetiky krajiny a uvedení některých příkladů hodnocení krajiny u nás a v zahraničí.

V zájmovém území okresu Sokolov jsem se snažila charakterizovat jak území esteticky velice zajímavá, tak samozřejmě i ta méně oblíbená a jak se lidem líbí okres Sokolov, charakteristický pro mnoho lidí jako „měsíční krajina“, což se již dnes po mnoha rekultivacích nedá tak snadno říci. Některé krajinné prvky jsem začlenila do dotazníkového šetření, ve kterém jsem zjišťovala, co je a co už není pro lidi v přírodě estetické.

Z fotografií vybraných krajin Sokolovska uvedených v příloze č. 2 a použitých v dotazníkovém šetření jsem se snažila zjistit, jak působí tyto snímky na lidi a jaký názor mají na jejich estetickou stránku. Krajiny vytvořené člověkem jsou vnímány většinou kladně, jde-li o připomínku historie a je-li na místě výskytu takové dominanty i příroda a okolní krajina v rovnováze s vnímaným objektem, když máme pocit propojení celého sledovaného prostoru.

Tohoto propojení většinou nejsou schopny dominanty, jejichž vytvořením bylo zničeno dříve krásné, přírodní a někdy i člověkem vytvořené prostředí. Příkladem typickým pro Sokolovsko jsou uhelné lomy, na které si oko člověka snad nikdy nezvykne a kterým podlehl ne jeden krásný kout přírody a nejedna obec na Sokolovsku.

Klíčová slova

Krajinné charakteristiky, ochrana krajiny, historický vývoj krajiny, výsledky hodnocení estetiky krajiny, rekultivace

Landscape aesthetic assessment in Sokolov region

Abstract

Target of my bachelor work is not just evaluation of whole aesthetic impression of landscape on inhabitants of Sokolov region, but also the whole view on the aesthetics of the landscape from the point of view of general definitions and comparing of the aesthetics during the history, not just Czech history, but also global history.

Important view point of landscape aesthetics is evaluation of areas elements, especially natural and culture characteristic, which often become objects of evaluation in connection for example with planned change of nature characteristic or local plan. One of the points of this work is description of methodology of evaluation of landscape aesthetics and giving some exceptions of evaluations Czech and foreign countryside.

In the interest area of Sokolov I tried to characterize aesthetically interesting places, but of course the less interesting also and how do the people like Sokolov region, which is characteristic for many people as moonscape, which after many restorations isn't true anymore. I have put some of the landscape elements in the questionnaire, in which I was finding out, what is and what isn't aesthetic for the people.

From the photos of selected areas elements of Sokolov region (enclosure no. 2) and used in questionnaire research I wanted to find out the impression of these photos on people and their opinion on the aesthetic aspect of these photos. The area elements created by human are perceived mostly positive, if there is a reminder of history and if there is balance between nature, countryside and the perceiving object, when we have feeling of connection the whole observed place.

The dominants, which have destroyed once beautiful, natural and sometimes by human created environment, are not able of such a connection. Typical example for Sokolov region are coal quarries, which human eye can't get used to and quite a few villages in the region of Sokolov.

Key words

Characteristics of countryside, nature conservation, historical evaluation of countryside, results of assessment aesthetic countryside, reclamation

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 CÍL PRÁCE	11
3 LITERÁRNÍ REŠERŠE	11
3.1 Vnímání krajiny	11
3.1.1 Krajinně ekologické pojetí	11
3.1.2 Estetické pojetí	12
3.1.3 Umělecké pojetí	12
3.1.4 Emocionální pojetí	12
3.1.5 Ekonomické pojetí	12
3.1.6 Rozlišné pojetí	13
3.2 Vývoj estetiky krajiny v čase, kulturách a území	13
3.2.1 Estetika krajiny	13
3.2.2 Historický vývoj krajiny v ČR	14
3.2.3 Estetika krajiny z historického hlediska v různých kulturách	15
3.3 Kulturně-historické charakteristiky	17
3.3.1 Genius loci	17
3.3.2 Významné krajinné prvky	17
3.3.3 Drobné krajinné artefakty	18
3.3.4 Krajinné dominanty	18
3.3.5 Krajinný ráz	18
3.4 Ochrana krajiny a její význam	19
3.4.1 Chráněná území	19
3.4.2 Důležitost ochrany krajiny	20
3.4.3 Tvorba krajiny	20
3.4.4 Rekultivace a revitalizace	20
3.5 Hodnocení estetiky krajiny, příklady veřejného hodnocení krajiny v ČR i zahraničí	21
3.5.1 Typy hodnocení	22
3.5.2 Účel a objektivita hodnocení krajiny	25
3.5.3 Postoje obyvatel sídliště Strážkov k úpravě přilehlých ploch	25
3.5.4 Stanovisko obyvatel ostrova Gozo na jeho charakteristické rysy	26

3.5.5	Posuzování venkovské krajiny ve Španělské Andalusii	26
3.5.6	Měření preferencí veřejnosti pro zachování tradiční zemědělské krajiny v Irsku	27
4	CHARAKTERISTIKA OKRESU SOKOLOV	28
4.1	Základní informace o území	28
4.1.1	Historie vzniku Sokolova	28
4.1.2	Osídlení	28
4.2	Složení obyvatelstva	29
4.2.1	Rozloha území, počet a pohlaví obyvatel, druh pobytu	29
4.2.2	Věková struktura	29
4.2.3	Národnost a náboženské vyznání	30
4.2.4	Vzdělanostní struktura	30
4.2.5	Ekonomická aktivita	30
4.3	Přírodní podmínky	31
4.3.1	Klima	31
4.3.2	Vodstvo	31
4.3.3	Flora	31
4.3.4	Geologie a geomorfologie	32
4.4	Hospodářství	32
4.4.1	Chemický průmysl	32
4.4.2	Energetika - Elektrárna Tisová	32
4.4.3	Těžba - Sokolovská hnědohelná pánev	33
4.4.4	Cíno - wolframová ložiska	33
4.4.5	Doprava	33
4.4.6	Zemědělství	34
4.4.7	Turistika	34
4.5	Chráněná území - naleziště ložisek nerostů	34
4.5.1	Chráněná krajinná oblast Slavkovský les	34
4.5.2	Přírodní památka Rotavské čedičové varhany	35
4.5.3	Přírodní památka Údolí Ohře	35
4.6	Rekultivovaná území po těžbě uhlí	35
4.6.1	Jezero Michal	35

4.6.2	Jezero Medard - Libík.....	36
4.6.3	Výsypka Silvestr - golf Sokolov.....	36
5	METODIKA.....	36
5.1	Vybrané krajinné prvky Sokolovska.....	37
5.1.1	Lom Jiří.....	37
5.1.2	Větrné elektrárny v Horním Částkově.....	37
5.1.3	Kaplička svaté Máří Magdaleny v Kamenici.....	38
5.1.4	Sokolovský zámecký park - Husovy sady.....	38
5.1.5	Krásenská rozhledna.....	38
5.1.6	Bolševník velkolepý.....	38
6	SOUČASNÝ STAV.....	39
7	VÝSLEDKY A PŘÍNOS.....	40
8	DISKUSE.....	42
9	ZÁVĚR.....	43
10	PŘEHLED LITERATURY.....	44
11	PŘÍLOHY.....	47

1 Úvod

Krajina Sokolovského okresu je charakteristická těžbou uhlí a s tím spojeným a ustáleným názorem lidí na to, jaká je z pohledu estetiky. Zároveň se v kraji čím dál víc uplatňují větrné elektrárny, které jsou většinou z estetického hlediska vnímány též negativně. Cílem práce je zjistit, jaký mají lidé názor na estetiku krajiny Sokolovska. Zda je možné v CHKO (chráněná krajinná oblast) Slavkovského lesa, ve středu lázeňského trojúhelníku a v krajině Sokolovska vůbec najít kromě území devastovaných báňskou technologií i krajiny esteticky zajímavé a působící pozitivně, ať přírodní, nebo vytvořené člověkem.

Ve spolupráci se zaměstnanci Městského úřadu, odboru životního prostředí, jsme vyhledávali uskutečněné sociologické výzkumy zaměřené na získávání názoru lidí na estetiku krajiny v odborných časopisech a jiných tiskovinách a bohužel jsme žádné výzkumy ani studie oslovující obyvatele Sokolovska nenašli. Zaměstnanci úřadu mi bylo sděleno, že si ani nepamatují a nemají nikde v záznamech, že by se kdy v Sokolově uskutečnila studie se zapojením dotazníkového šetření zjišťující názor lidí na estetiku krajiny nebo krajinu obecně. Tuto skutečnost si vysvětlujeme tím, že v okolní krajině, která je tolik zasažená těžbou uhlí a rekultivace a její návrhy jsou dány §10, zákona č. 61/1998 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, v platném znění, už není moc co měnit a tudíž není do čeho obyvatele Sokolovska zapojovat.

I bez zapojení obyvatel do možnosti hodnocení, nebo sdělení vlastního názoru na vývoj rekultivací po těžbě uhlí, vznikla již dvě jezera, golfové hřiště, lesopark a jistě ještě spousta dalších krajinných prvků přispěním rekultivací vznikne a přispěje k estetizaci krajiny. K tomuto tématu jsem našla vypracovanou jednu studii v rámci Mezinárodních projektů ReSource a podpory místních podnikatelů na téma zapojení hornických atrakcí do turistických cest, se zapojením občanů v rámci dotazníkového internetového šetření a jedno referendum se uskutečnilo v obci Jindřichovice na téma výstavby větrných elektráren, kdy si je lidé nepřáli mít u své obce.

V praktické části jsem oslovila obyvatele okresu Sokolov a zjišťovala dotazníkovým šetřením jejich názor na vybrané fotografie krajin Sokolovska. Součástí tohoto šetření bylo vyhledání již uskutečněných sociologických výzkumů a zhodnocení jejich výsledků na Sokolovsku, týkajících se estetických změn v krajině v celkovém pohledu na určité území, nebo se zaměřením na jeden určitý cíl. Osloveno bylo cca 60 respondentů. Těm byly k dotazníkům poskytnuty fotografie určitých krajinných scénérií, charakteristických pro tuto oblast. Fotografie byly pořízeny terénním fotografováním v průběhu léta 2012. Zapojení lidí do možnosti ovlivnit estetiku krajiny je důležité. Mělo by nám záležet na místě, kde žijeme a měli bychom chtít spolurozhodovat o tom, jak bude náš kraj vypadat.

2 Cíle práce

Cílem práce je vypracování rešerše na téma posuzování estetických hodnot krajiny, a to v současném i historickém kontextu a popsání metod a technik hodnocení estetiky krajiny a preferencí krajinných prvků u nás i v zahraničí, včetně jejich výsledků.

V praktické části bylo cílem zjistit, jaké krajiny jsou v okrese Sokolov pro jeho obyvatele považovány za esteticky kvalitní a naopak. Zjišťován byl i zájem lidí na zapojení se do možnosti sdělení vlastního názoru na krajinu a na tvorbu jejího estetického vzezření, jak každý z nich vnímá estetiku krajiny a co je mu blízké.

3 Literární rešerše

3.1 Vnímání krajiny

Na vnímání estetiky krajiny působí jistě mnoho faktorů, které toto vnímání ovlivňují. Všimáme si struktury krajiny, jednotlivých krajinných prvků, ale i krajinných celků a jistě v zásadní míře ovlivňuje vnímání krajiny i naše současné citové naladění s přispěním vnějších podmínek. Estetickou stránku krajiny rovněž ovlivňuje ekonomická situace ve společnosti, kdy za příznivých finančních podmínek můžeme pozitivně nebo negativně ovlivnit vzhled krajiny, ať už výstavbou více či méně estetických a do krajiny vhodně zasazených prvků, obnovou a rekonstrukcí prvků již stávajících, nebo např. likvidací neestetických prvků krajiny.

3.1.1 Krajinně ekologické pojetí

Předmětem studia v tomto pojetí krajiny bývá struktura, funkce a dynamika. Jde o harmonické či nevyvážené vztahy přírodních a člověkem podmíněných systémů (Sklenička 2003). Struktura krajiny se diferencuje na jednotlivé skladebné části z dílčích krajinných atributů. Lze ji rozlišit na tři základní skladebné součásti, krajinou matrix, enklávy a koridory (Forman, Godron 1986).

Krajinně ekologickým pojetím krajiny je myšleno využívání poskytovaných služeb pro lidské aktivity jako je infrastruktura, kultura, informační a vědecké poznání krajiny, umožnění rekreace a duševního obohacení (Groot 2006). Krajinný vývoj se nikdy zcela nezastaví, jeho dynamizujícím prvkem jsou drobné události v jistém okamžiku, kdy se objeví nový styl změn a začne nějaká nová etapa vývoje. Jde o faktory vyznačující se jako periodické předbíhání dějin a jako průběžné mazání stop (Sádlo a kol. 2005).

3.1.2 Estetické pojetí

Estetické vnímání krajiny se netýká pouze krajiny jako celku, ale týká se samostatných krajinných prvků. Estetické vnímání krajiny probíhá jako celostní zážitek za určitých vnějších podmínek (Stibral 2005).

Estetiku krajiny můžeme vnímat vymezením určitých rysů prostorového uspořádání krajiny (Vorel 1999).

3.1.3 Umělecké pojetí

Vztahem člověka k místu a místem člověka v celku přírody je možné vyjádřit hluboké pouto mezi člověkem a krajinou, které se skrývá např. v základních příbězích krajinomaleb. Vyjadřují se tím pocitu při vnímání krajiny jako životního postoje a vztahu ke krajině. Stejně tak se krajina odráží v literární tvorbě na základě psychického zobrazení a byla inspirací také pro významná hudební díla (Sklenička 2003).

Umělecké pojetí krajiny se mění s vývojem lidské společnosti. Jde o různé vnímání krajiny v různých dobách. Co bylo vnímáno jako krásné v antice a novověku, nemusí být vnímáno kladně v 18. století, jako například dnešní pohled na lesy, hory a skály, které byli příkladem šeredna a ohavnosti. Stejně tak, co přijde krásné předkolumbovské Střední Americe, nemusí se líbit civilizaci dálného východu, nebo novověké evropské civilizaci (Stibral 2005).

3.1.4 Emocionální pojetí

Momentální rozpoložení nálad pozorujících, při jaké příležitosti a v jakých klimatických podmínkách prochází krajinou, ovlivňuje jejich emocionální nahlížení na krajinu a s tím spojenou ochotu a schopnost ji vnímat. Jde o psychologickou, a do jisté míry také biologickou odezvu na tíž podnět za téže vnější situace. Bude-li nám krajina, nebo její část připomínat určitou událost, budeme ji vnímat naprosto odlišně než někdo, kdo ji bude hodnotit objektivně bez různých citových spojitostí (Löw, Míchal 2003).

Pro celkový emocionální dojem z krajiny musíme vnímat její vůni, teplo, vánek a spoustu dalších faktorů ovlivňujících pocit pozorovatele (Vorel 1999).

3.1.5 Ekonomické pojetí

Využíváním přírodních zdrojů, nebo prostorového rámce krajiny ve prospěch člověka bez ohledu na ekologické a harmonické vtahy v krajině, dochází

k ekonomickému využívání krajiny. Hospodářsky se krajina využívá pro zemědělství, lesnictví, těžbu nerostných surovin a urbanizaci, čímž může docházet k nadměrnému úbytku přírodních, či přírodě blízkých ekosystémů. Dochází k podmíněné přeměně, poškozování až devastaci kulturních, historických a estetických hodnot krajiny (Sklenička 2003).

3.1.6 Rozlišné pojetí

Krajina je definována rozlišitelnými a prostorově se opakujícími seskupeními vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, jako zřetelně měřitelná jednotka, definovatelná v celkové dispozici klíčovými faktory. Krajina je též vnímána jako vizuální objekt s možnými fyziografickými, kulturními a historickými atributy (Žák 1947).

3.2 Vývoj estetiky krajiny v čase, kulturách a území

3.2.1 Estetika krajiny

Jedním z rysů estetické charakteristiky krajinné scény, je vymezení obrazu krajiny dílčími prostorovými prvky. Většinou jsou jasně vymezeny okraje lesních porostů, okraje zástaveb, terénní horizonty. Tyto prostory s výraznými dominantami působí většinou příznivým dojmem. Dalším rysem ovlivňujícím vnímání estetiky krajiny je forma, velikost a uspořádání prostorů. Posledním je rozlišnost a jedinečnost krajinné scény. Výraznost a neopakovatelnost výrazně přispívá k příznivému působení krajinné scény. Její výrazné dominantní prvky zvyšují emotivní zážitek pozorovatele. Na druhou stranu jednotvárnost bez významných krajinných prvků vyvolává pocit nespokojenosti (Vorel 1999).

Estetika krajiny ovšem nemusí být vnímána pouze dle účinků faktorů vnějších forem, jako je harmonie, kontrast, strukturovanost, dynamičnost, přirozenost a stálost, ale také na základě změn v obsazích přírodních jevů a procesů, vyplývajících z pověr, předsudků, tradic, kulturních zvyklostí a konkrétních znalostí i vlastních zkušeností. S posuzováním estetičnosti krajiny souvisí i její kvalita. Ta je posuzována z hlediska potřeb a zájmů člověka. Obecně lze říci, že představa o estetičnosti krajiny odpovídá zeměpisným šířkám, epochám i jednotlivcům a jejich kulturním tradicím a zvyklostem. K posouzení přírody jako zdroje estetična pro jednotlivce i společnost znamená především znát, co je v určité době považováno za estetické. Co připadá estetické člověku z velkoměsta, nemusí připadat estetické člověku z venkova. Stejně tak co je přírodní, nemusí být vždy estetické, a co je umělé, nemusí být vždy vnímáno v přírodě negativně (Tremlová a kol. 1984).

3.2.2 Historický vývoj krajiny v ČR

V období raného středověku, tedy cca mezi lety 500 - 1000, se staví na troskách antických měst sídla v menší míře, tzv. dvorcovité falce, vládne přílohový systém zemědělství a s příchodem Starých Slovanů se objevuje také žárové hospodářství. V době románské, okolo roku 1250, jsou základním typem sídel hromadné vsi s úsekovou plužinou a domy jsou obklopeny jednotlivými pozemkovými bloky (Löw, Míchal 2003). Patrně již od 8. století, s vrcholem v období od 13. do 1. poloviny 14. století, se česká společnost adaptovala na západní model středověké kultury, určující sídelní charakter naší krajiny až do současnosti. Klíčovými body se stala města a opozice město - venkov (Matoušek 2010). Během velké středověké kolonizace ve 13. a 14. století vzniká síť enkláv detailním osvojením si dosud zalesněné a neosídlené krajiny, ale také průzkumem v krajině neúrodných oblastí. Zároveň s kolonizací přišla trojpolní zemědělská hospodářská soustava, která změnila základ struktury naší krajiny vznikem traťových plužin. Pevnou lokalizací bloků polí vznikají pevné hranice definitivní lokalizace sídel a pevné cestní sítě (Löw, Míchal 2003).

Ve 14. století docházelo také ke značnému odlesnění. V období pozdního středověku mezi lety 1400 - 1500 vlivem husitských válek a úbytkem pracovních sil, dochází k návratu přílohové a někdy dokonce žárové hospodářské soustavy. Na konci 16. století dochází k vrcholnému rozmachu rybníkářství. Zároveň dochází k tzv. valašské kolonizaci, kdy se populační přebytky z Moravy a Slovenska přelévají do hor. Až do poloviny 18. století stále převládá trojpolní systém, později se však stále více prosazují nové plodiny a s nimi pak v 19. století čtyřpolí. Přejíždí se na řízenou umělou obnovu lesa a k převádění lesa nízkého (pařeziny) na les vysokokmenný. Lesní porosty byly až v tomto období pevně vymezeny, přechod mezi zapojeným lesem a volnou krajinou byl však pozvolný. Lesní pláště i části vnitřních porostů byly prosvětleny volnou pastvou dobytka, která je stále nejpestřejší částí katastru, často měly charakter hájů. Vlivem vodních mlýnů dochází k vymizení přírodních potoků. V nivách se zvyšuje rozkolísanost průtoků a tím i častější záplavy. Objevují se proto první meliorační prvky, s možností regulace zadržení či odvodu vody. Podhůří se stává běžnou zemědělskou krajinou. Pole, louky a pastviny jsou rozloženy ve svazích a jsou rozdrobeny podle svažitosti jednotlivých ploch (Löw, Míchal 2003).

V období průmyslové revoluce se začala zcela přeměňovat přírodě blízká krajina a příroda vůbec. Nejde už o přírodu jako takovou, kdy se lidé snažili navazovat na předchozí konání a vytváření souvislých tradic krajiny. Jde o ekonomické a funkční požadavky. Zemědělství se s nástupem a použitím minerálních hnojiv mohlo stěhovat do libovolných poloh. Budovala se železniční doprava a s ní docházelo k mnoha zásahům do krajiny v podobě tunelů, mostů a nádraží. S nárůstem populace, rozvojem průmyslu a stavebnictví, se obyvatelstvo

a sídla šíří dál do krajiny (Löw, Michal 2003). Důležitým prvkem, který ovlivňoval vývoj české krajiny až do prvních desetiletí 20. století, je proměnlivá soustava relativně uzavřených autonomních celků jednotlivých panství stavěných v závěru 15. a 16. století. V lokálním měřítku ovlivňují tvář krajiny rozsáhlé plavební kanály (Matoušek 2010). Dvacáté století přináší kolektivizaci zemědělství, což vede k devastaci krajiny vlivem intenzivního hnojení, využívání nevhodných plodin a ustájení a pasení dobytka. Také používáním těžké mechanizace, bez jakéhokoliv ohledu na louky, lesy, vodstvo a zvířenu v nich žijících (Löw, Michal 2003).

3.2.3 Estetika krajiny z historického hlediska v různých kulturách

Kulturní dědictví a kulturní krajiny jsou souhrnem lidských činností, které odrážejí myšlenky a vzpomínky společnosti. To představuje a symbolizuje lidské procesy, které vytvářejí novou kulturní krajinu, která často skrývá aspekty, které jsou politické, sociální, kulturní, ideologické a ekonomické. Cílem je definovat krajinu - jejího ducha a charakter. Z nich vyplývají charakteristiky, symboly a využití krajiny (Amit-Cohen 2008).

Klasičtí Řekové nejevili o estetické kvality přírody příliš zájmu. Jejich zájem se obracel k okrasnému ptactvu, zvířatům typu pes, kuň, delfín, ale jejich náklonnost byla zaměřena zejména na člověka a umění. Příroda zde hraje pouze podružnou úlohu, jen jako symbol naznačující místo děje, kde je v popředí figura. Až s příchodem helénismu a stěhováním se na venkov od civilizace, nalézá člověk zalíbení v idealizované přírodě a začíná si všímat i estetických stránek přírody. Zde se formuje zárodek krajinomalby, kde převládá krajina středomořského typu nad postavami. V římských zahradách pak nalezneme zejména zeleň a kvetoucí rostliny ve spojení s vodou. Platón přispěl svým myšlením a svými texty k vnímání přírody jako celku a ne jen jako jednotlivého přírodního objektu (Stibral 2005).

Přírodní krásy ale mnoho neznamenal ani pro středověkého člověka. Mohlo to být způsobeno přírodou samotnou, kdy tehdy husté, neproniknutelné lesy působily nebezpečně, až nepřátelsky. Estetické vnímání vůči přírodě se týká zejména ptáků, květin, nebo stromů a jednotlivých míst, ale ne celé krajiny. V období 12. a 13. století se postupně zájem o přírodu vrací, zejména pak v motivech uměleckého díla Božího. Ve 14. a 15. století už můžeme na obrazech nalézt láskyplné zobrazení objektů přírody i úseků krajiny. Dochází k rostoucímu zájmu o botaniku a poznání přírody vůbec. V Itálii, v období renesance, se začíná oceňovat estetická stránka krajiny v pravém slova smyslu. Vnímání krajiny jde ruku v ruce s přírodovědeckým vztahováním se k přírodě (Stibral 2005).

Skutečné krajinářství jako samostatný rovnocenný námět malířství vzniká teprve v 17. století, díky holandským krajinářům. Ti již svou tvorbou ukazovali různé roviny přírody, které se nabízely k obdivu, moře, nebe, duny. Byli také v umění první, kdo objevil krásu nebe a učili člověka novověku spatřovat krásu a půvab v krajině vůbec. Za půvabnou a krásnou byla však považována pouze krajina rovná, plochá a obdělaná. Ne ta stále nebezpečná a hrozivá, tím spíš ne hory, bažiny či jezera a lesy. Každá představa spojená s močálovitým územím a bažinatou krajinou byla negativní (Blackbourn 2006). Opravdu pěkná tedy byla krajina bez nespoutané divočiny, plná sadů, zahrad a vinic. Praktická geometrizace přírody dospěla ke svému vrcholu v klasickém francouzském parku (Stibral 2005).

Podíl anglické estetiky na celkové estetizaci přírody je zásadní. V 18. století stojí řada anglických autorů na počátku obdivu moderního člověka k přírodě volné, divoké. Příroda je systémem vzájemně propojených dílů, tvořících dokonalost celku. To přispívá k vytváření anglických parků, které se snaží představovat volnou přírodu. Jako ideál harmonie je podle Rousseaua pohled na venkov, pole, sady, vinice, což už preferovali Římané. Obdiv k horám je stále pouze mezi malíři, než mezi lidmi a jsou stále vnímány jako hnus. Až v pozdním romantismu se obdiv k horám a přírodním krásám spustí jako lavina zájmu od obyčejných lidí, což posléze vede ke vzniku turistiky (Stibral 2005).

Na počátku 19. století se evropský člověk, znechucen civilizací, opět obrací k přírodě. Samozřejmě ne k té racionalizované a geometrizované, ale k přírodě volné a divoké, kde hledá tajemství vesmíru i Boha. V tomto období mytického věku, se bolest, stesk a melancholie umělců vnáší i do jejich děl. Na scénériích maleb jsou zachyceny zejména ruiny, podzim, bouře, mraky, mlhavé a sychravé krajiny. Přesto, že se stále preferuje krajina volná, nemusí být nutně beze stopy lidské činnosti. Často se objevují malby s částmi zřícenin hradu, ruinami. Pro estetizaci přírody hraje věda stále významnější roli. S narůstajícím zájmem o krajinu a stále se rozvíjející turistikou vznikají v přírodě, u nás pak v Krkonoších první boudy. Kam dříve mířily pouze vědecké expedice, vypravují se nyní rodinné výlety za poznáním krás přírody. Ovšem tento dodnes problematický fenomén, sebou nese řadu negativních jevů projevujících se právě na přírodě. Budování cest, hostinců a rozhleden vedlo k tomu, že po nějakém čase lidé zjistili, že toho z původní přírody moc nezbylo (Stibral 2005).

S odhalením veškerých dříve nepoznaných rozměrů přírody, moří, ledovců, pralesů, se umělci začali zabývat spíše přírodou po vědecké stránce. Také se opět vraceli ke strukturám květů, vlnění stromů a nově k přírodě v člověku. S nastupujícími novými směry, změnami ve společnosti a technickými vymoženostmi, se krása krajiny charakterizovala těžebními věžemi, přehradami

v údolích a kouřícími továrnami. Začíná se ovšem formovat ekologické hnutí, které si uvědomuje nebezpečí ekologické krize a křehkost celého ekosystému (Stibral 2005).

V Německu hnutí na ochranu přírody vadilo a stěžovalo si na ohrožování krás přírodních a romantických oblastí údolí řek výstavbou přehrad. Měli za to, že zaniká kus nepopsatelně nádherné krajiny údolí řeky Saale výstavbou Bleilošské přehrad. Kritici chtěli uchovat přírodu jako idealizovanou krajinu (Blackbourn 2006). Dříve obdivované továrny, silnice, auta, se staly skvrnou na tváři přírody. A kupodivu znovu právě divokost, je pro člověka 20. století na přírodě stále oceňovanější hodnotou. Estetika a filozofie se vrací k přírodě a jejím hodnotám a v sedmdesátých letech se stává jedním z významných proudů současnosti tzv. environmentální estetiky. To vede i ke změnám v sociální a hospodářské oblasti. Nastává útlum zemědělské produkce, čímž se radikálně mění krajina a rozšiřuje se les. Roste estetické ocenění krajiny a lidé se opět k přírodě vrací (Stibral 2005).

3.3 Kulturně-historické charakteristiky

3.3.1 Genius loci

Je možné srovnávat jeho význam s definicí krajinného rázu, ovšem ještě obtížněji. Jde o „ducha místa“, kterého neumíme pojmenovat, ale kvůli kterému se do krajiny vracíme. Působí magicky, prchavě, ale ve skutečnosti je pro nás jednou z nejdůležitějších součástí celé krajiny. Není vždy důležité, je-li dominantou např. hrad, nebo jiný významný, velice krásný krajinný prvek, ale právě atmosféra místa, kterou vnímáme (Cílek 2004).

Na jeho zrodu se podílí každá konkrétní situace svým zvláštním složením faktorů. Snad ke každému místu se váže určitá událost, která na nás spolu s krajinou působí. Genius loci krajina neztrácí vlivem času, ale nesmí se změnami v čase změnit krajinná charakteristika místa (Sklenička 2003).

3.3.2 Významné krajinné prvky

Jde o ekologicky, geomorfologicky, nebo esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří její typický vzhled, nebo přispívá k udržení její stability. Významnými krajinnými prvky jsou lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy. Dále jsou jimi jiné části krajiny, zejména mokřady, stepní trávníky, remízy, meze, trvalé travní plochy, naleziště nerostů a zkamenělin, umělé i přirozené skalní útvary, výchozy a odkryvy. Plní funkce protierozní, krajinářské, ochranné, protipovodňové,

estetické, rekreační aj. Mohou jimi být i cenné plochy porostů sídelních útvarů včetně historických zahrad a parků (MŽP 2008 - 2012).

3.3.3 Drobné krajinné artefakty

Přírodní nebo člověkem vytvořené útvary, výtvarně a účelově pojaté. Jsou nedílnou součástí krajiny, člení ji a spoluvytvářejí její ráz. Z historického hlediska bylo jejich hlavním posláním uchování vzpomínek a informací o určitých místech a událostech (Sklenička 2003). Zároveň zvyšují emotivní zážitek pozorovatele krajinné scény (Vorel 1999).

3.3.4 Krajinné dominanty

Svémi vlastnostmi zcela přesahují rámec ostatních částí sledovaného prostoru. Jedná se o krajinné prvky, nebo složky krajiny vyznačující se odlišností tvaru, velikosti, barvy a jinými zvláštnostmi zvýrazňujícími svojí dominantu. O projevu a působení pozitivním, negativním či vnitřně rozporným rozhoduje i vztah dominanty s okolím a její viditelnost. Dle kritérií původu, rozsahu a směru působení, pohybu, způsobu vnímání a jedinečnosti můžeme určovat celou řadu typů dominant. Je třeba také dbát na omezení negativního působení moderních dominant na životní prostředí a charakter krajiny. Snažit se o co největší přirozené začlenění dominanty do krajiny a tím o její splynutí s krajinou a udržení estetické hodnoty krajiny (Sklenička 2003). Současně také dominantní prvky zvyšují emotivní zážitek pozorovatele krajiny. Jednotvárnost krajiny však u něj může vyvolávat pocit jak spokojenosti, tak naopak nespokojenosti (Vorel 1999).

3.3.5 Krajinný ráz

Krajinný ráz vyjadřuje regionální a lokální specifika, originalitu, neopakovatelnost. Jde o vnější projev geografických podmínek, vztahů a procesů krajinné struktury (Jančura 1999). Odvíjí se v první řadě od trvalých ekologických podmínek a ekosystémových režimů krajiny. V rámci přírodních vlastností dané krajiny je krajinný ráz dotvářen až vytvářen lidskou činností a životem lidí v nich (Löw, Kučera 1996). Ráz určitého krajinného segmentu je spoluutvářen jak rysy a hodnotami přírodními, tak i kulturními a historickými. Jde jak o fyzickou přítomnost určitých jevů, tak o vnější projev v prostorových vztazích krajiny a tudíž v krajinné scéně (Vorel a kol. 2004).

Dle §12 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, je krajinný ráz definován zejména jako přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, kdy je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu.

3.4 Ochrana krajiny a její význam

3.4.1 Chráněná území

Dle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, jsem charakterizovala kategorie zvláště chráněných území s vymezením ploch na území ČR (Česká republika).

Maloplošná chráněná území zabírají 1,2% plochy ČR, z toho je 0,65% součástí Velkoplošných chráněných území, která zabírají 15,8% plochy ČR.

Národní přírodní rezervace je menší území mimořádných přírodních hodnot s národním nebo mezinárodním významem, kde jsou na přirozený reliéf s typickou geologickou stavbou vázány ekosystémy velmi cenné, významné, přírodní, nebo přírodě blízké a jedinečné. Rostliny, živočichové, nebo neživá příroda mají mimořádný význam. V ČR jich je 111 s výměrou 275 km². Přírodní rezervace je menší území soustředěných přírodních hodnot se zastoupením relativně zachovalých ekosystémů a stanovišť ohrožených druhů typických a významných pro příslušnou geografickou oblast. V ČR jich je 800 s výměrou 387 km².

Národní přírodní památka je přírodní útvar menší rozlohy, geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných či ohrožených druhů nebo nerostů ve fragmentech ekosystémů, s národním nebo mezinárodním ekologickým, vědeckým či estetickým významem. Může být formován činností člověka. V ČR jich je 111 s výměrou 44 km². Přírodní památka je přírodní útvar menší rozlohy, zejména geologický či geomorfologický útvar, naleziště vzácných nerostů nebo ohrožených druhů ve fragmentech ekosystémů. Má regionální ekologický význam. Může být formován činností člověka. V ČR jich je 1247 s výměrou 235 km².

Národní parky jsou rozsáhlá území mimořádných přírodních hodnot v národním či mezinárodním měřítku, jejichž značnou část zaujímají přirozené nebo lidskou činností málo ovlivněné ekosystémy, v nichž rostliny, živočichové a neživá příroda mají mimořádný vědecký a výchovný význam. V ČR jsou 4, nejstarší Krkonošský národní park, největší národní park Šumava, nejmenší národní park Podyjí a nejmladší národní park České Švýcarsko, které pokrývají 1,5% území ČR.

Chráněné krajinné oblasti jsou rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů s dochovanými historickými památkami. V ČR je jich 25, pokrývají 13,8% území ČR. Mezi typy patří nejčastěji CHKO v pohraničních pohořích,

vnitrozemské pahorkatiny, mokřadní oblasti a teplomilná stanoviště, pískovcová skalní města a krasové oblasti.

3.4.2 Důležitost ochrany krajiny

Ochrana zvláště chráněných území je jedním z nejvýznamnějších nástrojů ochrany přírody a krajiny. Ta se vyhláší na přírodovědecky či esteticky významných nebo jedinečných územích, jako jsou lokality s unikátní biologickou rozmanitostí na úrovni druhů, populací i společenstev. Území s jedinečnou geologickou stavbou, významná z hlediska vědeckého výzkumu a reprezentující charakteristické prvky krajinného rázu kulturní krajiny. Cílem ochrany nejčastěji bývá udržení, nebo zlepšení dochovaného stavu území, nebo ponechání území či jeho části samovolnému vývoji (MŽP 2008 - 2012).

Obecná ochrana území řeší ochranu přírody a krajiny celoplošně.

Ochrana památek je ochranou kulturního dědictví a je vizitkou každého kulturního státu. Jde o cílené zabránění jejich likvidaci, zchátrání a znehodnocení nevhodnými úpravami. Zároveň je samozřejmá nutnost obnovy a péče o kulturní památky (Sklenička 2003).

3.4.3 Tvorba krajiny

Do zásad tvorby krajiny a ochrany přírody by se mělo organicky promítnout obecné hodnocení užitečnosti a krásy přírody, společenský cit pro zachování hodnot, které nelze nahradit ani vytvořit lidskou prací. Neporušuje-li se přitom krása přírody, příroda se neochuzuje, dokazuje to, že společenské zřízení je schopno aktivně řešit odvěké a stále narůstající rozpory mezi přírodou a přirozeným procesem civilizace. Cílevědomá tvorba krajiny v podstatě spočívá na objektivních a subjektivních, formálních a obsahových estetických motivech (Mezera a kol. 1979). Důležité je rozlišit, jestli tvorba krajiny ovlivní přírodní, nebo i uměle vytvořenou estetickou část krajiny, nebo zda se tvorba krajiny týká obnovy narušené části krajiny a vzniká tedy krajina zcela nová, v obou případech se musí eliminovat negativní vlivy na krajinu stávající (Bukáček, Matějka 1999).

3.4.4 Rekultivace a revitalizace

Rekultivace je souhrn nápravných činností, které mají zahladit nežádoucí zásahy do krajiny. Zejména se jedná o rekultivace území po těžbě nerostných surovin. Jedná se o zbytkové jámy po povrchové těžbě uhlí, výsypky, vytěžené pískovny, kamenolomy, aj. Rekultivacemi se území mění většinou na pole a lesy. Budují se rekreační zázemí městských aglomerací, nebo záměrně vzniká zcela nová

krajina. Podle fází rozlišujeme rekultivace technické kdy je cílem modelace nového terénu. Využívá se k tomu těžká technika. Rekultivace biologické, kdy po vytvoření terénu nastupuje biotechnická etapa, která má oživit nově vzniklé území úpravou fyzikálních a chemických vlastností půd. Podle využití ploch jde o rekultivace zemědělské, spočívající v zakládání polí, luk, vinic nebo sadů. Lesnické, vyznačující se vznikem nových lesů, výsadbou různých druhů stanovištně a geograficky původních dřevin. Mnohdy to však zapříčiní vznik monokultur. Rekreační rekultivace řeší změnu území k lepšímu budováním golfových hřišť, letišť, často se však centrem rekreační oblasti stane rekultivační jezero, které je většinou součástí vodohospodářské rekultivace, do které se ještě zahrnují obnovy říčních ekosystémů a úprava a zvyšování vodní bilance. A v neposlední řadě máme rekultivace přírodě blízké, kdy jejich podstatou je ponechání průběhu obnovy přirozenou cestu. I zde je ovšem nutný občasný lidský zásah. Při revitalizaci jde oproti rekultivaci, kdy se jedná o zcela nové vytvoření krajiny o obnovu a oživení krajiny, vodních toků, zeleně, starých staveb atd. (Heneberg 2008).

3.5 Hodnocení estetiky krajiny, příklady veřejného hodnocení krajiny v ČR i zahraničí

Předpokladem vzniku estetických hodnot krajiny jsou subjektivní vlastnosti pozorovatele, objektivní okolnosti pozorování a objektivní vlastnosti krajiny, které můžeme vyjádřit pomocí přírodních a kulturních hodnot, harmonického měřítko a vztahů v krajině (Svobodová 2011).

Subjektivní povaha hodnocení estetiky krajiny závisí na povaze hodnotitele, na okamžité situaci a rozpoložení. Projevuje se zde vztah pozorovatele jako hodnotícího subjektu k vnímané krajině scéně, tedy hodnocenému objektu. Objektivní povahu estetické hodnoty krajiny lze odvodit z jejich určitých vlastností, které vyvolávají příjemné pocity, pocit krásy, porozumění a ztotožnění (Vorel 1999).

V teoretických východiscích hodnocení kvalit krajiny, krajinářské kompozice a tvorby, je označován jako klíčový pojem estetická hodnota krajiny. Jde o nalezení příjemných pocitů, potěšení, nebo okouzlení při nacházení míst ve volné krajině s převládajícími prvky prostoru, výhledů a scénérií. Jde o vnímání krajiny všemi smysly pozorovatele, vnímání všech tvarů, barevnosti a textur jednotlivých prvků. Vnímání vůní, vlhkosti, chladu, tepla, vánku. Tyto vjemy odrážejí tzv. emocionální hodnoty krajiny a vyvolávají určité duševní pocity, jako je vyrovnaní, klid, nebo naopak neklid, překvapení, úžas (Vorel 1999).

Velmi specifickými hodnotami pro vnímání estetiky krajiny jsou obsahové hodnoty. Dle určité estetické normy, která je platná v určité době, v určité zeměpisné šířce a délce, v určitém kulturním prostředí, určujeme estetické vnímání, cítění a prožívání. Pohledem této normy na krajinu je ovlivněno i naše vědomí nutnosti zachování přírody a jejích přirozených hodnot. Estetickým se stává to, co patří k přirozenosti přírody. Na druhou stranu však musíme říct, že estetická hodnota krajiny je skryta i v geometrických nebo jiných prostorových vztazích, které jsou zjištělné. Musíme je také chránit, neboť jinak by staleté zkušenosti z kompozice architektury, výtvarného umění nebo hudby ztratily smysl (Vorel 1999).

3.5.1 Typy hodnocení

V rámci hodnotícího procesu a nutnosti formulace výsledků, je krajina popisována, klasifikována a analyzována. V první fázi hodnocení je potřeba krajinu systematickým sběrem informací popsat a analytickou činností, definováním do jednotlivých typů či jednotek zřetelně klasifikovat (Sklenička 2003).

Jakékoliv kvalifikované péči o krajinu a zároveň krajinnému plánování musí předcházet hodnocení krajiny, které začíná průzkumem (Klötzli 1980):

- krajinných složek,
- toků mezi nimi,
- jejich změnami v čase.

Zároveň lze krajinu obecně klasifikovat dvěma odlišnými způsoby:

- individuálním členěním krajiny - jde o zvýraznění vlastností, kdy je krajinná jednotka neopakovatelná, zdůrazňují se odlišnosti od ostatních krajin (Polabí, Český kras),
- typologickým členěním krajiny - všeobecné vlastnosti, odlišující danou krajinu od okolí, ale spojující s krajinami podobných vlastností, existujících i odděleně (nížiny, lesy).

Výsledkem členění, dle těchto dvou zmíněných způsobů, jsou regionalizace a typizace krajiny (Lipský 1999).

Vyhodnocení a popsání stávající estetiké a přírodní hodnoty krajiny sledovaného území, analyzování jednotlivých částí krajiny a navrhování ochrany pozitivních hodnot utvářejících celkovou hodnotu krajinného rázu daného území,

můžeme docílit formou preventivního hodnocení určujícího limity ochrany krajinného rázu (Bukáček, Matějka 1999).

Rozlišujeme dva základní typy hodnocení, prvním je hodnocení expertní, které dále rozdělujeme na hodnocení preventivní a kauzální. Příkladem preventivního hodnocení je hodnocení krajinného rázu CHKO, kdy je cílem vytvořit pomocný podklad pro orgány ochrany přírody a správ CHKO k tvorbě plánů péče. Při zpracování hodnocení nového, nebo doplňování starších dat, se dotváří a upřesňují metodické pokyny a dodatečně se upřesňují přínosy hodnocení. Určují se metody hodnocení a definují základní pojmy, přírodní podmínky, kulturně-historický vývoj území a vizuální posouzení území. Důležité je brát ohled na pohledové horizonty, dominanty, skladebné prvky a vnitřní i vnější vazby vzhledem k posuzovanému území. Nově zpracované studie jsou posuzovány nezávislými odborníky. Výsledky hodnocení slouží k charakteristice daného území, stanovují se prostorové a funkční limity výstavby, stanovují se opatření na zachování nebo zvýšení hodnoty krajinného rázu. Tyto výstupy lze poskytovat veřejnosti formou informačních tabulí, brožur, či letáků. V odborné sféře se využívají např. na stavebních úřadech. Podklady se používají k ochraně krajinného rázu jak konkrétních lokalit, tak rozsáhlejších území (Kosejk, Mikeš 2011).

Kauzální hodnocení krajiny je takové hodnocení, kdy posuzujeme vliv konkrétního záměru na krajinný ráz daného území, jehož závěrem je vyhodnocení a určení únosnosti navrhovaného záměru. Navazuje na preventivní hodnocení a vždy z něj vychází (Bukáček, Matějka 1999).

Příkladem kauzálního hodnocení je vliv větrných elektráren na krajinný ráz, kdy krajinný prostor, kde je vhodné umístit větrné elektrárny, můžeme určit pomocí vizuálních diagramů. Takto můžeme vymezit krajinný prostor, určující kvantitativní představu o zasažení území vizuálními vlivy a lze určit míru ovlivnění významných krajinných prvků, dominant aj. Touto metodou určíme tzv. pásmo viditelnosti. Dle určených pásem viditelnosti je možné rozeznat, jak moc mají větrné elektrárny vizuální vliv na krajinu. Jsou určité vzdálenosti, kdy už lze říci, že vliv na krajinu téměř zanikl. Důležitým znakem je výška, která může mnohdy znamenat novou, základní charakteristiku krajiny a narušuje estetickou a přírodní hodnotu krajinného rázu. Zároveň mohou potlačovat současné dominantní rysy krajiny, způsobují změnu chápání krajiny přírodní za krajinu přírodě blízkou, či umělou (Sklenička 2006).

Druhým z typů a možností hodnocení estetiky krajiny je veřejné hodnocení. Mělo by jít o zapojení se do hodnocení veřejné správy, zástupců obcí, vědeckovýzkumné základny a občanských sdružení a iniciativ. Jde o objektivizované vymezení dílčích prostorů krajinného rázu, jak je vnímá populace. Typ expertního

hodnocení nemůže dělat každý. Klíčovým bodem je odhalit, jak se fyzickogeografické a historické charakteristiky krajiny mění na psychické hodnoty pro uživatele (Míchal a kol. 1999).

Příkladem veřejného hodnocení bylo měření preferencí veřejnosti pro zachování tradiční hodnoty zemědělské krajiny v Irsku. V 90. letech 20. století, bylo zájmem společnosti zachování funkčního zemědělství a venkovské krajiny, která byla využívána pro různé účely. Růst populace, zvýšená poptávka po službách poskytovaných zemědělstvím, mají vliv na stále větší zájem o zemědělství. To však paradoxně zapříčiňuje degradaci venkovské krajiny jako takové a do pozadí ustupuje i estetická a sociální funkce krajiny. Proto z důvodu rozsáhlého využívání půdy pro zemědělství, bylo v roce 1996 na Evropské konferenci rozhodnuto, že musí být zmírněn vliv zemědělství na degradaci půdy, vody, vzduchu a půda se musí spravovat sociálně žádoucím způsobem. Někteří odborníci tvrdí, že metody hodnocení by měly být zaměřeny na finanční stránku věci, tj. zavést ekologické daně, zvýšit ocenění krajiny, zajistit ekonomické výhody při zlepšení venkovské krajiny v Irsku. Jde tedy o expertní zaměření na krajinu. Alternativní pohled je ten, že krajina by měla být hodnocena dle preferencí veřejnosti. Bylo zjištěno, že ochota respondentů platit za ochranu tradiční struktury krajiny silně souvisí se sociálně-ekonomickou charakteristikou respondentů a místem, kde sami žijí (Arriaza a kol. 2004).

Další formou je tvůrčí hodnocení, kdy se v narušené krajině hodnotí možnost tvorby krajiny nové, nebo eliminace negativních vlivů na krajinu stávající (Bukáček, Matějka 1999).

Metody a techniky hodnocení krajiny jsou definovány způsoby, kterými se postupuje v jednotlivých případech. Jde o etapy, analýzy a jiné způsoby terénních průzkumů, které se provádí v časové souslednosti, nebo dle potřeby může docházet i k jejich prolínání v závislosti povahy konkrétního zadání (Sklenička 2003).

Metoda hodnocení krajinného rázu také spočívá (Bukáček, Matějka 1999):

- v determinaci základních charakteristik daného území,
- v diferenciaci daného území na specifické územní celky,
- v určení charakteristik krajinných složek, prvků, nebo jejich souborů a sestavení jejich seznamu,
- ve stanovení výzkumu a projevu každé charakteristiky krajinného rázu,
- v hodnocení prostorových vztahů krajinných složek a prvků,

- ve stanovení návrhu ochrany a ochranných limitů.

Estetické hodnocení krajiny začíná být uznáváno jako obranný mechanismus ochrany krajiny a životního prostředí před zneužitím a možnou destrukcí budoucího rozvoje krajiny. Tam, kde je rostoucí poptávka po estetizaci krajiny, mají být začleněny do krajinného plánování vyhodnocení lidského vnímání estetiky krajiny. Měly by být přehodnoceny metodiky sběru informací o vizuální hodnotě krajiny lidmi a výsledky by měly být vždy součástí řešení navrhovaných změn (Rosley a kol. 2006).

3.5.2 Účel a objektivita hodnocení krajiny

Pro projekty krajinného plánování a návrhy krajinného managementu je téměř vždy nezbytné, zpracovat některé z forem hodnocení krajiny. Chceme-li zvolit nejvhodnější přístup k rozvoji krajiny, je rozhodujícím faktorem její hodnocení, při kterém můžeme lépe pochopit jednotlivé krajinné složky či elementy vytvářející charakteristický krajinný ráz. Vždy je nutné před započítím hodnocení krajiny znát a přesně vědět, proč chceme dále využívat danou krajinu. Znat cílovou skupinu uživatelů a určit metody, techniky a finanční náklady plánu (Fladmark a kol. 1991).

Data získaná hodnocením krajiny, by měla být poskytována nejen k účelům krajinného plánování a managementu, ale i veřejnosti a investorům.

Hodnotící proces musí být vždy systematický a strukturovaný. Na hodnotící proces je třeba nahlížet objektivně a vyhnout se subjektivním hodnocením, která vždy nejsou ku prospěchu věci. Vždy je nutné subjektivní hodnocení založit na známých skutečnostech, profesionálních zkušenostech a estetických normách (Dvořák 1983).

3.5.3 Postoje obyvatel sídliště Střížkov k úpravě přilehlých ploch

Důvodem tohoto šetření nebylo jen zjistit, co se obyvatelům dané oblasti líbí a co naopak ne v krajině jejich blízkého okolí, ale také to, jestli lidé vůbec stojí o to, aby se jich někdo na takové otázky ptal a zda mají pocit, že nemají možnost se k tomuto tématu vůbec vyjádřit a jsou o tomto tématu špatně informovaní ze strany radnice. Při tomto výzkumu nebyly použity žádné fotografie, ani mapy, neboť dotazovaní byli přímo ze sídliště Střížkov, kde jim byly do schránek vhazovány dotazníky. Kromě otázek týkajících se informovanosti, byly položeny otázky na zjištění případného nového využití přilehlých ploch. Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že lidé se cítí být ze strany radnice málo informováni a mají pocit, že radnice dělá málo pro to, aby se kvalita života na sídlišti zlepšila. Zároveň však bylo

zjištěno, že se k danému problému staví pouze malá skupina obyvatel. K otázkám využití plochy se obyvatelé vyjádřili tak, že nejvíc obyvatel preferuje přeměnu plochy na kultivovanou zeleň, či sportovně rekreační areál. Současný stav je preferován víc, než zastavění plochy, či využití pro odpadové hospodářství, což obyvatelé poměrně silně odmítali. Další navrhovanou možností byla přeměna plochy na kultivovaný park, nízkopodlažní zástavbu se zvláštním určením zasazenou v zeleni a rozšíření parkoviště (Urban 2012).

Doporučením tohoto šetření je, že by měl být brán ohled na preference obyvatel žijících na sídlišti a při návržení jakéhokoliv scénáře měnící estetiky krajiny v jejich okolí, by měl být představen obyvatelům a ti by měli mít možnost se k němu vyjádřit (Urban 2012).

3.5.4 Stanovisko obyvatel ostrova Gozo na jeho charakteristické rysy

Ostrov Gozo je druhý největší v souostroví Malta. Na jeho krajině, kopcích, údolích i pobřežích je vidět přítomnost i zásah člověka, byť jen minimální. Přesto byl ve srovnání s Maltou stále dost nezasažen službami. Situace se ovšem rychle mění a Gozo učinil obrovský skok v rozvoji, s novými příležitostmi v různých oborech, které však nevyhnutelně působí na estetiky krajiny. Dotazníkové šetření probíhalo celou škálou sociálních skupin jak po internetu, tak v klasické tištěné podobě. Jedna z otázek zněla, co si respondenti představují pod pojmem krajina. Odpovědi byly různorodé, někdo ji vnímá jako určité prvky krajiny, kopce, údolí, někdo v kontextu historickém a uměleckém. Na otázku jak vnímají krajinu Gozo, odpovědělo 96% respondentů, že pozitivně a jako možnost odpovědi, co si první vybaví pod pojmem krajina Gozo, odpovídali kopce, údolí, útesy, moře, relativně nízkou míru městských stop, nižší hustotu obyvatel a provozu, relativní klid a mír, vůně, zvuky i konkrétní místa ve městě Gozo. Výsledky ukazují, že i když bylo mnoho dotazníků v různých sociálních skupinách, je hodnocení společného místa značně shodné. Dalším výstupem je zcela jasné srovnání se sesterským ostrovem Malta a při charakteristice pojmu krajina Gozo si mnozí vybavili nehmatatelné prvky jako vůně krajiny, zvuky, např. ptáků atd. Což naznačuje, že při krajinném plánování musí být brán zřetel i na tyto stránky. V otázkách změn krajinného rázu si přes 80% respondentů myslelo, že změny v krajině související s rozvojem ostrova jsou negativní. To způsobuje rozvoj stavebnictví, tlak návštěvníků, větší míra znečištění ovzduší a odpadu. Výsledky byly začleněny do oficiálních dokumentů krajinného plánování a při plánovaných změnách v krajině k nim bude přihlíženo (Conrad a kol. 1999).

3.5.5 Posuzování venkovské krajiny ve Španělské Andalusii

Při posuzování vizuální kvality krajiny, se používají přímé a nepřímé metody hodnocení. Existují však i složitější metody hodnocení krajiny, ekologické, estetické,

psychofyzické, psychologické a fenomenologické. Metoda hodnocení byla rozdělena do pěti částí sledujících preference respondentů. Za prvé byla krajina hodnocena a klasifikována geografickými informačními systémy, určujícími využívání půdy, nadmořskou výšku a sklon. Zde bylo zjištěno, že se krajina skládá z budov, infrastruktury, vod, zemědělských polí a lesů. Za druhé pomocí prezentací fotografií. Na více než 400 fotografiích byla zachycena studovaná oblast, zejména pak nejdůležitější prvky zemědělské půdy. Fotografie byly vystaveny na panelech pro lepší pozorování celku. Fotily se nejdůležitější plodiny, jako olivovníky. Zachyceny byly také pozitivní či negativní prvky krajiny jako domy, elektrické vedení a silnice. Za třetí podle průzkumu hodnocení krajiny jejich pozorovateli. Osloveno bylo 226 studentů, kteří hodnotili fotografie a přidělovali jim body ve škále od -4 do 4. Vybrali pokaždé čtyři nejhorší a čtyři nejlepší fotografie a z toho se sestavoval index kvality krajiny. Za čtvrté se měřením vizuální kvality krajiny z fotografií hodnotila intenzita krajinných prvků na každé fotografii a členily se do kategorií. Za páté se prováděla srovnávací analýza, určující nejsilnější prvky určující ráz krajiny (Rogge a kol. 2007).

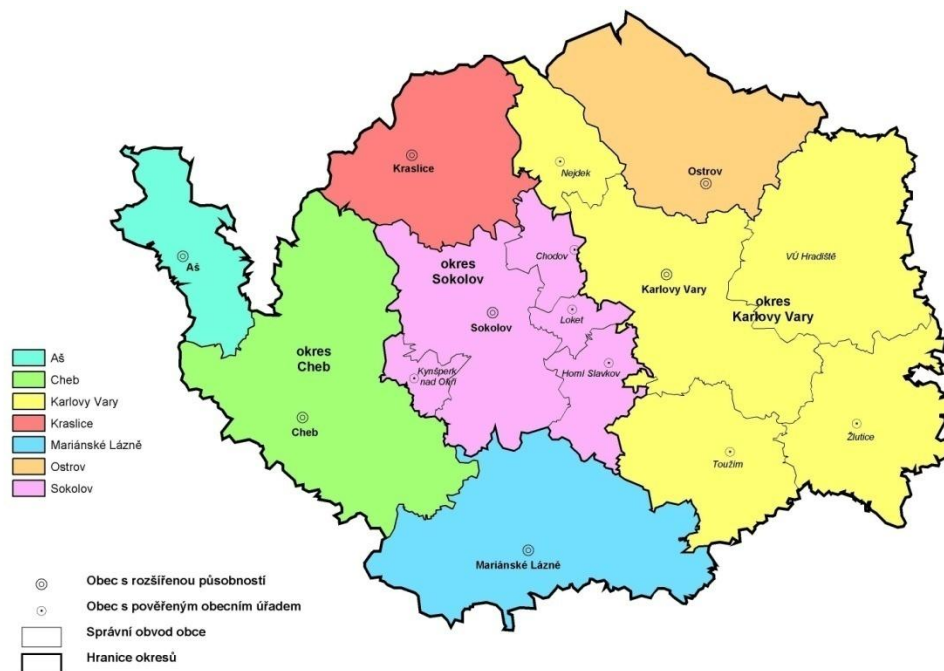
Závěrem bylo zjištěno, jak se předpokládalo, že vizuální hodnota krajiny se zvyšuje zastoupením vod, přírody, hor a na druhé straně se snižuje s rostoucím podílem negativních prvků v krajině, jako jsou silnice, elektrické vedení atd. Za povšimnutí také stojí, jak pozitivně si člověk cení venkovských prvků v krajině. Tato metoda hodnocení venkovské krajiny může být použita i při hodnocení jakékoliv jiné krajinné oblasti. Získané informace mohou přispět k rozhodovacímu procesu, např. při určení rekreační oblasti. Podle výsledků hraje při hodnocení estetiky krajiny klíčovou roli míra přírody jako takové a pak člověkem vytvořené krajinné prvky, které působí pozitivně na celkový vjem. Zároveň lze konstatovat, že čím víc je krajina zemědělská, tím méně jí vnímáme z estetického hlediska (Rogge a kol. 2007).

3.5.6 Měření preferencí veřejnosti pro zachování tradiční zemědělské krajiny v Irsku

Sběr dat se týkal 500 jedinců, kteří byli vybráni ze všech skupin populace. Respondenti hodnotili body od 1 do 10 devět vybraných atributů venkovské krajiny. Vyjadřovali se k otázkám, za jakých okolností by byli ochotni platit za udržení zemědělské krajiny, či pozitivní změny v krajině, byť se jich místně netýká. Pod pojmem tradiční zemědělská krajina, si různí lidé představují různé pojmy. Aby se zajistila soudržnost, byl respondentům poskytnut obrázek ilustrující dobře udržovanou zemědělskou krajinu s farmou a pak byly teprve kladeny otázky. Měřením bylo zjištěno, že jedinci jsou ochotni více zaplatit na podporu zemědělských činností, jejichž cílem je chránit krajinné prvky spojené s širší biologickou a kulturní rozmanitostí krajiny, než krajinu spojenou pouze s hospodařením (Arriaza a kol. 2004).

4 Charakteristika okresu Sokolov

Obr. č. 1 - Administrativní mapa Karlovarského kraje (ČSÚ 2013).

4.1 Základní informace o území

4.1.1 Historie vzniku Sokolova

Prvním důkazem o pohybu Homo sapiens po „Sokolovsku“, je nález křemencového úštěpku v horním Poohří. Po skončení poslední doby ledové, někdy okolo roku 8000 př.n.l., nastoupením mezolitu, je Poohří již hojně osídleno lovci, sběrači. V období neolitu, kdy je člověk pastevcem a zemědělcem, vzniká i keramická a textilní výroba. Přes mladší a pozdní dobu bronzovou se dostaneme až do doby železné, o které máme zmínky i četné důkazy nalezišť z Kraslicka a Libavského Údolí. Kolem roku 300 př.n.l. obsadili krajinu Keltové. O tomto ovšem nemáme žádné materiální důkazy, avšak jazykovědci předpokládají, že právě oni dali jméno řece Ohři (Prokop 1994).

4.1.2 Osídlení

Počátek rozsáhlého osidlování Slovany se datuje od 5. století až po pozvolný přechod do nových, ještě neobdělávaných prostor od východu na západ, sever a jih ve století 7. - 8. n.l.. Od poloviny 9. století až do poloviny 12. století se stalo i Sokolovsko součástí přemyslovského státu. Kolonizační činností, rozvinutou zejména ve 13. století, se založila spousta nových osad. Zmiňují se zde zejména rody Hrabišiců a Nothaftů. Zde ze 13. dubna 1279 přichází i první písemná zmínka o osadě, ze které povstal i Sokolov, kde je zmiňován ještě jako Valkenawe. Kraj Sokolova neohrozila ani doba 15. století, tedy doba Husitství. V době předbělohorské

a v období třicetileté války, sužovala kraj téměř pravidelně se objevující neúroda, hladomor a stavovské boje. Konec 18. a začátek 19. století je rozmachem v průmyslu jak těžebního, tak textilního odvětví a výrobě porcelánu. To pochopitelně souvisí s nutnými zásahy do středověké silniční sítě zřízením pošt a celkovým rozvojem v kraji. S rostoucí těžbou uhlí ve 20. století je stále více na ústupu zemědělství a buduje se železnice. S příchodem druhé světové války, byla zmařena spousta životů a zároveň velká část území pocítila devastační účinky náletů a následky byly značné. Zasluhou všech českých navrátilců, nových osídlenců a reemigrantů, kteří chtěli poctivě pracovat, se podařilo pohraničí znovu vzkřísit (Prokop 1994).

4.2 Složení obyvatelstva

4.2.1 Rozloha území, počet a pohlaví obyvatel, druh pobytu

Sokolov leží ve středu Západočeského lázeňského trojúhelníku Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně. Je jednou ze sedmi obcí s rozšířenou působností Karlovarského kraje, který se řadí svou rozlohou a počtem obyvatel k nejmenším krajům v České republice. Dalšími obcemi pak jsou Aš, Cheb, Karlovy Vary, Kraslice, Mariánské lázně a Ostrov. Sokolov je dle statistických údajů z roku 2011 s počtem obcí a obyvatel hned po Karlových Varech druhou největší obcí s rozšířenou působností, avšak až třetí svou rozlohou po Karlových Varech a Chebu. V Sokolově je rozdílem 400 občanů více žen než mužů. Ve srovnání s údaji před deseti lety je shodné pouze to, že žen bylo v Sokolově také více ale téměř o 700. Tento jev je zřejmý i v dalších pěti obcích, pouze v Kraslicích je větší počet mužů, než žen a to o celé dva muže. V roce 2011 oproti roku 2001 stoupl počet žen o 2726 a mužů o 3176 a bylo ve všech sedmi obcích více žen než mužů. Zajímavým ukazatelem je počet obyvatel s trvalým pobytem, kdy je zřejmé, že počet trvale přihlášených občanů klesl o 2000, což je pokles o 2% z počtu trvale přihlášených občanů v roce 2001 se 79 182 občany, na počet 77 001 občan v roce 2011, ale stoupl počet občanů s dlouhodobým pobytem a to o 924 občanů, což je s celkovým počtem v roce 2001 s 319 občany a v roce 2011 s 1243 občany nárůst o 290%. Tento vývoj je za desetileté období stejný v celém kraji. Celkový počet obyvatel s trvalým pobytem klesl od roku 2001 do roku 2011 o 1,5% a u obyvatel s dlouhodobým pobytem vzrostl o 243% (ČSÚ 2013).

4.2.2 Věková struktura

Mezi lety 2001 a 2011 je značný pokles obyvatel v předproduktivním i produktivním věku a naopak nárůst počtu obyvatel ve věku poproduktivním. Oproti roku 2001 klesl počet obyvatel v předproduktivním věku v roce 2011 o 23,5% a ve věku produktivním o 2,5%. Nárůst počtu obyvatel v poproduktivním věku v roce 2011 oproti roku 2001 je 38%. V předproduktivním a produktivním věku je více mužů než žen a u poproduktivního věku je to přesně naopak. Můžeme tedy

soudit, že zatímco se rodí více mužů, se na druhou stranu ženy dožívají delšího věku, tudíž jich je ve věku 65 a více o 42% více než mužů. Z celkových počtů můžeme vyčíslit, že v roce 2011 bylo v okrese Sokolov 15% obyvatel ve věku 0-14, 71% ve věku 15-64 a 14% ve věku 65 a více. V roce 2001 18,5% obyvatel ve věku 0-14, 71,5% ve věku 15-64 a 10% ve věku 65 a více. Z toho je jasně viditelné, že oproti téměř stejnému procentuálnímu počtu obyvatel v produktivním věku v obou sledovaných obdobích, je znát v roce 2011 pokles počtu obyvatel v předproduktivním věku o 3,5% a nárůst počtu obyvatel v poproduktivním věku o 4 %. To by v celkovém shrnutí znamenalo, že obyvatelstvo Sokolova stárne (ČSÚ 2013).

4.2.3 Národnost a náboženské vyznání

Sčítáním lidí, domů a bytů v roce 2011 bylo zjištěno, že 66,3% obyvatel se hlásilo k české, moravské a slezské národnosti, 3% k národnosti slovenské a polské a 2,4% k německé. Celých 28,2% obyvatel nevedlo svojí národnost a pouze 80 obyvatel, což je 0,1% uvedlo národnost romskou. Obyvatel s moravskou, slezskou, slovenskou a německou národností, bylo v okrese Sokolov uvedeno nejvíce z celého kraje a vždy téměř o dvojnásobek než v ostatních obcích. Pouze občanů s českou, polskou a romskou národností, bylo v Sokolově méně, ale vždy v těsném závěsu hned za Karlovými Vary. Podle náboženské víry je v celém kraji více občanů bez náboženského vyznání, nebo občanů, kteří vůbec nevedli kladné ani záporné stanovisko k vyjádření své víry. Je to téměř 88% občanů v celém Karlovarském kraji. V Sokolovském okresu samotném je to pak 89%. Ve zbylých 11% se hlásí občané nejvíce k církvi římskokatolické, českobratrské církvi evangelické a církvi československé husitské (ČSÚ 2013).

4.2.4 Vzdělanostní struktura

V okrese Sokolov je vyučených, středoškolsky vzdělaných, nebo dokonce vysokoškolsky vzdělaných občanů ve věku 15 let a více 72,5% ku 27,5% občanům bez vzdělání, nebo pouze se vzděláním základním, nebo nedokončeným. Vysokoškolsky vzdělaných obyvatel je to z celkového počtu 6% obyvatel, což je oproti 4% z roku 2001 alespoň malý nárůst vzdělané populace. Zároveň v porovnání obyvatel z roku 2001 bez vzdělání, nebo pouze se základním, nebo nedokončeným vzděláním, kdy to bylo 32% obyvatel, jde o pokles o 4,5% (ČSÚ 2013).

4.2.5 Ekonomická aktivita

Karlovarský kraj patřil v roce 2011 k těm nejvýše postaveným mírou nezaměstnanosti v České republice. Sokolov byl pak z celého kraje na špičce pomyslného žebříčku. Ekonomicky aktivní část obyvatel činí 53%, nezaměstnaných 6,5% a ekonomicky neaktivních obyvatel pak 40,5% (ČSÚ 2013).

4.3 Přírodní podmínky

4.3.1 Klima

Okres Sokolov leží v severní části západních Čech. Rozlohou 754 km² je okres Sokolov třetím nejmenším v Karlovarském kraji. Značnou část rozlohy Sokolovska pokrývají lesy. Na většině území okresu převládají poměrně drsné klimatické podmínky s nízkou průměrnou roční teplotou vzduchu a krátkou dobou slunečního svitu. Dlouhodobé průměrné roční srážky na Sokolovsku jsou 601 - 700 mm, dlouhodobá průměrná roční teplota je mezi 7,1 - 8°C. Životní prostředí je nejhorší v kraji. Na jeho kvalitu negativně působí zejména rozsáhlá průmyslová činnost, těžba a následné zpracování hnědého uhlí. Všechny škodlivé látky jdoucí do ovzduší, zejména při překračování nejvýše přípustných koncentrací, výrazně znehodnocují životní prostředí. Mezi základní sledované znečišťující látky, vznikající především při spalování tuhých a kapalných paliv a vypouštěné do ovzduší, patří tuhé látky (polétavý prach, popílek), oxid siřičitý, oxidy dusíku, oxid uhelnatý a uhlovodíky (Krása 2011).

4.3.2 Vodstvo

Největším vodním tokem Sokolovského okresu je řeka Ohře, pramenící ve Smrčinách na území Německa, do níž se vlévají všechny říčky a potoky protékající územím okresu. V západní části Sokolovska byla řeka svedena do uměle upravených koryt z důvodu prosaků do nedalekých dolových území. V samotném Sokolově se nachází jedno z posledních přirozených slepých ramen. V Sokolově vtékají do Ohře dva významné toky. Při levém břehu je to řeka Svatava pramenící v Krušných horách a při pravém břehu Lobežský potok pramenící ve Slavkovském lese. Na mnoha místech jsou rybníky, z nichž některé slouží k chovu ryb. V okolí průmyslových zón jsou časté sedimentační nádrže. Voda je v posledním desetiletí používána k rekultivaci na územích postižených povrchovou důlní činností. Ve vytěženém lomu Michal byla ukončena prozatím největší vodní rekultivace, a to na ploše přibližně 25 ha (Krása 2011).

4.3.3 Flora

Z botanického hlediska se jedná o oblast s velice zajímavým a pestrým územím. Z přirozených lesních společenstev jsou to lužní lesy, které se vyskytují podél malých i větších vodních toků, dále suťové lesy, nacházející se v roklích a na strmých svazích. Bučiny, které jsou druhově velmi pestré, zejména jde o bučiny květnaté a acidofilní. Doubravy, které se tu však nenacházejí tak často. Bory, na skalnatých hranách údolí. Smrčiny, které se původně nacházely jen v nejvyšších vrcholcích Slavkovského lesa, nyní se nacházejících na rašeliništích a silně zamokřených půdách, nakonec také rašelinné bory, březiny a vřesoviště. Z luk jsou to podhorské trávníky a v neposlední řadě spousta křovin, kapradin a dalších (Krása 2011).

4.3.4 Geologie a geomorfologie

Území Sokolovska se do dnešní podoby začalo formovat před přibližně 25 milióny lety, kdy se vlivem zvedání Krušných hor vytvářela na východním úpatí pánevní deprese. To vyvolalo rozsáhlé podmáčení a místní zaplavení, vznikala jezera a ta dala základ vzniku uhelných vrstev. Z postupně průtočných jezer vznikala řeka Ohře. Široké geologické podloží je tvořeno především usazeninami, a to tzv. Starosedelským souvrstvím a hnědouhelnými vrstvami. Samotný Sokolov se nachází z části při březích řeky Ohře a z části na pánevní vyvýšenině. Nejnižším místem je řeka Ohře a nejvyšším místem je bezejmenný vrch v severovýchodní části Sokolova. Geologickým podkladem Sokolovska jsou proterozoické žuly a terciární vrstvy, především cyprisové jíly, uhelné jíly, uhlí a jílovité písky. Nivy řek Ohře a Svatavy jsou vyplněny fluviálními sedimenty (písčité hlíny a písky). Celé území leží přibližně ve středu geomorfologické jednotky Sokolovská pánev. V širším území se vyskytují časté antropogenní tvary, kterými jsou rozsáhlé povrchové doly, rozsáhlé výsypky různého stáří (Antonín, Velká podkrušnohorská výsypka a další), pinky, sedimentační nádrže, rybníky a z přirozených útvarů např. pseudokrasové jeskyně, říční koryta, slepá ramena, další říční geomorfologické tvary a mnohé jiné. Ve východní části Sokolovska se nachází chráněné území Údolí Ohře, které se vyznačuje rozsáhlými pseudokrasovými jeskyněmi vytvořenými v třetihorních usazeninách a zkamenělou vegetací z této doby. Podobné jevy se vytvořily ve Starosedelském souvrství na severozápadním okraji území ve svazích nad levým břehem řeky Svatavy (Krása 2011).

4.4 Hospodářství

4.4.1 Chemický průmysl

Sokolovské chemické závody fungují od roku 1917, kdy rakouský Spolek pro chemickou a hutní výrobu založil továrnu na výrobu karbidu vápnicku a dusíkatého vápna. Po přelomu sedmdesátých a osmdesátých let podnik zrekonstruoval výrobní program a přeměnil se v podnik s moderním, vysoce perspektivním výrobním programem a od té doby nese jméno Hexion Specialty Chemicals. Společnost se nyní zabývá výrobou produktů z kyseliny akrylové, jejích estérů a akrylátových polymerů. Společnost je známa svým dobrým přístupem k oblasti kvality, ochrany a tvorby životního a pracovního prostředí (RHK 2009).

4.4.2 Energetika - Elektrárna Tisová

Elektrárna Tisová leží v západní části Sokolovské pánve mezi Krušnými horami a Slavkovským lesem. Je nejzápadněji situovaným energetickým zdrojem a patří k nejstarším hnědouhelným elektrárnám. Provoz byl zahájen v roce 1958. Elektrárna Tisová se stala svým výkonem 512 MW ve své době první

československou velkoelektrárnou. V roce 1964, po ukončení výstavby a stabilizaci provozu, se elektrárna podílela na výrobě elektrické energie celé elektrizační soustavy republiky 9,8%. Palivem je sokolovské hnědé uhlí, které je dopravováno pásovou dopravou přímo z třídírny od dodavatele Sokolovská uhelná a. s. V roce 2004 bylo zahájeno spoluspalování uhlí s dřevní štěpkou do 20% množství uhlí na fluidních kotlích. Zdrojem technologické vody pro elektrárnu je řeka Ohře a též přilehlé odkaliště bývalého lomu Silvestr (ČEZ 2013).

4.4.3 Těžba - Sokolovská hnědouhelná pánev

Sokolovská pánev byla formována zejména v období třetihor a čtvrtohor. Plošně zabírá území přesahující 300 čtverečních kilometrů, je rozložena po obou březích řeky Ohře, která tvoří jeho podélnou osu. Terén k severu stoupá do podhůří Krušných hor a k jihu do svahů Slavkovského lesa. Počátky se datují od poloviny 18. století, kdy začalo hlubinné dolování ve sloji Anežka, kdy byla založena první jakási akciová společnost. Místem první těžby byla osada Ovčárna. Postupně těžba přešla k povrchovému dobývání, které bylo nejvíce intenzivní v polovině 20. století. Zde se nachází dva hnědouhelné lomy, lom Jiří a lom Družba. Západní část je již vyuhelněna a vzniká zde jezero Medard (Turistický portál 2013).

4.4.4 Cíno - wolframová ložiska

Ložisková západní část Slavkovského lesa obsahuje dvě základní části, komplex metamorfovaných hornin (slavkovská rulová kra) a granitoidy karlovarského masivu. Pokleslá část Slavkovské rulové kry, je ložiskovou oblastí Krásna a Horního Slavkova. Těžba byla zahájena již na počátku 12. století. K opravdu velkému rozmachu hlubinné těžby dochází v 1. polovině 16. století. Největší úlohu v produkci cínu měla jáma Huberova peň. Koncem 16. a počátkem 17. století dochází ke stagnaci v dolování a ve 40 letech 19. století byl opuštěn i Huberův peň a dolování v něm bylo definitivně ukončeno. Ve válečném období, v roce 1938, byl znovu zájem o cín a wolfram a byly opět zahájeny průzkumné práce. Pak se v průběhu let až do roku 1983 těžilo v Huberově pni a v Schnödově pni a v roce 1991 došlo k definitivnímu zrušení těžby (Beran 1999).

4.4.5 Doprava

Do roku 2007, byla hlavní spojovací komunikací mezi Karlovými Vary a Chebem silnice první třídy I/6, která v Jenišově u Karlových Varů a v Jesenicích u Chebu navazovala na již vystavěnou část rychlostní silnice R6. Ta měla být po dokončení hlavní dopravní tepnou mezi Prahou, Karlovými Vary, Chebem a Německem. Mezi lety 2011 a 2012 došlo ke spojení všech plánovaných etap kolem Sokolova a došlo k finálnímu propojení Cheb - Karlovy Vary. Úsek trasy Nové Sedlo - Sokolov prochází ochranným pásmem přes území přírodní památky Údolí

Ohře. Také kvůli CHKO Slavkovský les, musela být vybudována pětice mostů, jejichž délka odpovídá přibližně 1/4 délky celé trasy. Samozřejmě je vysazování doprovodné zeleně a další rekultivace spojené s výstavbou komunikace (Slovík 2009).

Výstavbou nového autobusového nádraží v Sokolově, došlo ke zvýšení kultury cestování i k estetizaci okolí stávajícího vlakového nádraží, u kterého se nachází. V Sokolově samozřejmě funguje také klasická městská hromadná doprava a mezinárodní železniční doprava procházející okresem.

4.4.6 Zemědělství

Na Sokolovsku nemá zemědělství podstatný význam. Svou roli v tom hraje jak nadmořská výška, tak ne příliš vhodné klimatické podmínky a samozřejmě také rozsáhlá důlní činnost. Půdní fond proto není příliš vhodný k zemědělskému obdělávání. Zemědělská půda zaujímá zhruba 27,4% z celkové výměry okresu a orná půda pouze 6,1%. Nejčastěji se zde pěstuje řepka a velmi rozsáhlé jsou pastviny hlavně pro skot.

4.4.7 Turistika

Vzhledem k poloze Sokolova, který leží ve středu lázeňského trojúhelníku, se tu turismu až tak nedaří. Atraktivní je nyní pro cyklisty, bruslaře i pěší cyklostezka, která se začala budovat v roce 2004 podél řeky Ohře a v roce 2011 byla zprovozněna její poslední etapa. Délka trasy je téměř 100 km, navazuje na Valdštejnovu cyklostezku v Bavorskou. Vede přes Chebsko, Sokolovsko, Karlovarsko a Ostrovsko. Nutné je zmínit některé, pro krajinu charakteristické krajinné dominanty, které jsou k vidění cestou. Nepřehlédnutelný je hrad v Chebu a v Lokti a na Karlovarsku pak Svatošské skály.

4.5 Chráněná území - naleziště ložisek nerostů

4.5.1 Chráněná krajinná oblast Slavkovský les

Chráněnou krajinnou oblast Slavkovský les je možné přirovnat k hornatému ostrovu zeleně, klidu a dosud málo narušené přírody v geografickém trojúhelníku Karlových Varů, Mariánských a Františkových Lázní. Oblast je osobitým krajinným celkem vystupujícím příkře nad Tachovskou brázdou, Chebskou a Sokolovskou pánev, na východě přechází pozvolna do Tepelské plošiny. Nejvyšší vrcholy Slavkovského lesa Lesný a Lysina leží v poněkud zdvižené západní části. Významnou součástí lesů jihozápadní části Slavkovského lesa jsou rozlehlá rašeliniště vrchovištního typu s charakteristickými rašelinnými druhy. Rozsáhlé lesní

komplexy spolu s rašeliništi vytváří ohromný přírodní vodní rezervoár, příznivě ovlivňující vodní režim širokého okolí, především západočeských lázní. Ochranou těchto míst tvorby minerálních pramenů se CHKO Slavkovský les výrazně odlišuje od ostatních chráněných krajinných oblastí v republice (Krušnohorec 2009).

4.5.2 Přírodní památka Rotavské čedičové varhany

Rotavské varhany jsou zbytkem vulkánu s vynikající ukázkou sloupcovitého rozpadu čediče. Varhany jsou součástí třetihorního vulkanického pásma. Mohutná odkrytá stěna se skládá z dvanácti metrů vysokých, vějířovitě rozložených hranolů, které skutečně připomínají varhanní píšťaly. Skalní stěna byla v minulosti odkryta kamenolomem. Čedičové sloupce vznikly v důsledku chladnutí lávy. Poměrně prudké ochlazení vyvolalo v tuhoucím lávovém proudu vnitřní pnutí a smršťování. Proto jsou sloupce uspořádány ve směru největšího teplotního spádu, tedy k ploše tuhnutí, v případě tohoto povrchového výlevu kolmo k povrchu terénu v době erupce (Krušnohorec 2009).

4.5.3 Přírodní památka Údolí Ohře

Oblast Údolí Ohře je o rozloze 34,19 ha územím s unikátními pseudokrasovými jevy a geomorfologickými profily sedimentů sokolovské pánve, obsahující fosilní části třetihorní flóry. Nachází se podél břehů řeky Ohře u Starého Sedla. Ohře vstupuje v působivém údolí do oblasti CHKO Slavkovský les v severním okraji mezi Loktem a Doubím, přičemž protéká mezi Svatošskými skalami. Ohře ze Slavkovského lesa přijímá z významnějších potoků ještě Velkou a Malou Libavu, Lobežský potok a Stoku (MÚ Sokolov 2010).

4.6 Rekultivovaná území po těžbě uhlí

4.6.1 Jezero Michal

Rekultivační jezero je jezero, které vzniklo nebo vzniká během rekultivačních procesů obnovujících přirozený ráz krajiny, která byla narušena důlní nebo jinou činností člověka. Patří mezi antropogenní jezera. S povrchovou těžbou se v prostoru dnešního koupaliště Michal začalo v roce 1980 a byla ukončena zasypáním lomu v roce 1995. Za celou dobu životnosti tohoto lomu, se vytěžilo více jak 12 mil. tun uhlí. Po ukončení těžby následovala likvidace důlní techniky a úpravy budoucího dna jezera. Jde o první zbytkovou jámu po těžbě. Rozsah zdejších rekultivací činil 109,3 ha, z čehož byly podle typu 13,7 ha zemědělské, 59,6 ha lesnické, 32,1 ha hydričké, 3,9 ha ostatní. Připravily se tak podmínky pro vytvoření 30 ha velké vodní nádrže. Nachází se ve 452 m nadmořské výšce, hluboké maximálně 5,6 m o objemu vody 800 000 m³. Napuštěno bylo ze zdroje Lobežského potoka, který protéká

200 m od břehu jezera. Napouštění bylo ukončeno v roce 2003 a od roku 2004 je areál k dispozici veřejnosti (SUAS 2012).

4.6.2 Jezero Medard - Libík

Bývalý hnědouhelný lom se stal jedním z nejdynamičtěji se vyvíjejících ekosystémů regionu. Potvrzují to výstupy z monitoringu kvality vod i biotopů z let 2009 až 2012. Jezero vznikne mezi Sokolovem, Habartovem a Bukovany zaplavením zbytkové jámy vyuhlených lomů Medard - Libík, které byly v provozu od roku 1872 do roku 2000. Čerpání vod ze dna lomu bylo zastaveno v červnu 2008 a samotné napouštění jezera z Ohře začne nejpozději počátkem roku 2009. Trvat bude přibližně tři roky. Na jeho konci hladina dosáhne kóty 400 metrů nad mořem a celkové plochy 493,4 ha. Jezero bude mít délku čtyři kilometry, šířku 1,5 kilometru a nejvyšší hloubka bude činit 50 m. Délka břehové linie, kolem které má pak v budoucnosti vyrůst rozsáhlý rekreační areál, bude přes 12 kilometrů (SUAS 2012).

4.6.3 Výsypka Silvestr - golf Sokolov

Ve východní části lokality Silvestr, u obce Dolní Rychnov, bylo vybudováno v rámci rekultivačních prací z prostředků na sanaci a rekultivace golfové hřiště o výměře necelých 100 ha. Byly zde provedeny tyto práce - hrubé terénní úpravy, odvodnění s vytvořením 7 malých vodních ploch, lesnické a zemědělské rekultivace. V další etapě plánovaných rekultivačních prací mezi městem Březová a Dolním Rychnovem, je realizována rekultivace výsypky Silvestr II. A, o výměře necelých 100 ha. Cílem je vybudování zooparku, lesoparku, biocentra, geologické a ekologické stezky s potřebným zázemím. Lokalita Silvestr s lokalitou Michal by měla v budoucnu vytvořit sportovně rekreační oblast (SUAS 2012).

5 Metodika

Hodnocení estetické kvality krajiny v okrese Sokolov, jsem zjišťovala pomocí dotazníkového šetření s využitím fotografií krajiny, které jsem nasbírala terénním fotografováním během léta 2012, digitálním fotoaparátem Nikon. Pořídila jsem téměř 100 fotografií různých krajinných scénérií Sokolovska a z nich jsem vybrala do dotazníku osm fotografií nejlépe charakterizujících vizuální hodnotu krajiny. Dala jsem lidem možnost vyjádřit se k estetičnosti jednotlivých krajín Sokolovska. Oslovila jsem cca 60 respondentů a položila jim 12 otázek.

V první části dotazníku, který je součástí přílohy č. 1, jsem zjišťovala demografické údaje respondentů. Zajímal mě věk, pohlaví, vzdělání a místo pobytu. Druhá část byla zaměřena na vizuální hodnotu prvků krajiny poskytnutých na

fotografiích. Fotografií bylo celkem osm a z forem otázek byla odpověď možná z výběru ze šesti odpovědí od rozhodně ne, ne, spíš ne, spíš ano, ano a rozhodně ano. Převedením možností odpovědí do škály „estetická“ od -3 do 3, jsem pak shrnula výsledky šetření a zjistila tak, jaké mají lidé preference v estetice krajiny, co na ně působí pozitivně a co již ne.

Nedílnou součástí zjišťování hodnocení estetické kvality krajiny na Sokolovsku, bylo celkové pojetí charakteristiky Sokolovska. Zjištěním základních informací o historii a vzniku Sokolova, demografických údajů o obyvatelích, působení průmyslu vyskytujícího se v okrese na krajinu, přírodních i lidmi vytvořených rysech krajiny. Snažila jsem se vybrat z pohledu estetiky více či méně krásná místa a krajinné prvky.

Vybrané krajinné celky Sokolovska jsem se snažila co nejlépe zachytit na fotografiích, které jsou součástí přílohy č. 2, ale také jsem je stručně charakterizovala v následujících kapitolách.

5.1 Vybrané krajinné prvky Sokolovska

5.1.1 Lom Jiří

Lom se nachází severně od Sokolova a leží v dobývacím prostoru Albertov. Otvírka byla provedena ve Vintířově roku 1981 jako přechod na povrchovou těžbu. Produkce uhlí činila 8 milionů tun za rok. Jedná se o jeden ze dvou posledních činných lomů na Sokolovsku. Sloj, ze které se těží, se nazývá Antonín. Těžené uhlí je svým složením s nejmenším obsahem síry vhodné pro briketování, se kterým se skončilo v roce 2010. Další těžba bude probíhat zhruba do roku 2035. Směr těžby je směrem k obci Lomnice. Poblíž se nachází bývalý důl Marie Majerové. Uhelnský sloj pokračuje až pod město, ale geologická situace neumožňuje její vytěžení. Lom je snadno viditelný z přilehlých komunikací, do budoucna se dá předpokládat ještě větší viditelnost z důvodu postupu těžby směrem k vedlejšímu lomu Družba. Po ukončení těžby se v rámci rekultivací plánuje zaplavení zbytkové jámy spolu s lokalitou Družba a vznik nového jezera Jiří - Družba (SUAS 2012).

5.1.2 Větrné elektrárny v Horním Částkově

Malá vesnice Horní Částkov se nachází v okrese Sokolov asi 3 km od města Habartov. Jde o katastrální území o rozloze 3,43 km². Zdejší větrné elektrárny byly uvedeny do provozu roku 2009. Každá ze tří elektráren má tři listy prohnuté směrem od tubusu, protože nápor větru je může snadno ohnout. Každý list má v nejširším

místě šířku 3,5 m. Tubus má u země průměr 4,5 m a nahoře 3 m a vysoké jsou i s průměrem rotoru 150 m (Krejčí 2011).

5.1.3 Kaplička svaté Máří Magdaleny v Kamenici

Kapličku zasvěcenou Máří Magdaléně nechal postavit někdy na přelomu 17. a 18. století některý ze sokolovských hrabat z Nosticu, na kopci kdysi zvaném Knock. Bohužel bližší zprávy o jejím postavení a vybavení nejsou známy. Kaplička byla zrenovována v roce 2007, kdy byla již téměř celá rozpadnutá. V současné době se místu říká U Kaple. Vzhledem k její poloze, kaplička leží na strmém kopci nad Sokolovskou pánví, je možné ji vidět ze vzdálenosti několika kilometrů. Rozhled od kapličky není o nic menší, je možné odtud dohlédnout až k údolí řeky Ohře (Jaša 2009).

5.1.4 Sokolovský zámecký prak - Husovy sady

Jedná se o významný krajinný prvek v centru města, který je pozůstatkem zámecké zahrady a obory se zajímavými menšími vodními plochami. Úpravy vodního toku a rybníční plochy jsou s pěknými pobřežními partiemi esteticky zajímavou podívanou na Lobežském potoce. Ozdobou jsou mohutné domácí dřeviny, připomínající původní listnaté porosty Sokolovské pánve. Zajímavý je romantický vodotrysk, jakoby plující na hladině rybníka a podél cest umístěná umělecká díla, vzniklá na sochařském sympoziu, konajícím se v Sokolově (Arbor 2013).

5.1.5 Krásenská rozhledna

Nachází se na Krásenském vrchu v nadmořské výšce 777 m nad obcí Krásno nedaleko města Horní Slavkov. Zvláštností rozhledny je její neobvyklí tvar, kdy se po jejím obvodu vine vnější schodiště se 120 schody. Základna věže je široká 11 m a vyhlídková terasa ve výšce 25 m má v průměru jen 3 m. Rozhledna vznikla na základě návrhu sochaře W. Russe a architekta f. Hoffmanna, který se údajně nechal inspirovat legendární Babylonskou věží. Rozhledna byla rekonstruována v roce 1997. Z rozhledny je výhled na Krušné hory, vidět je na severu Blatenský vrch s rozhlednou, Plečivec s rozhlednou a Klínovec s rozhlednou a vysílačem. Na severozápad je výhled na Doupovské vrchy, na východě a jihu je vidět Tepelská vrchovina a na západě nejvyšší vrchy Slavkovského lesa Lesný a Lysina (České hory 2013).

5.1.6 Bolševník velkolepý *Heracleum mantegazzianum*

Bolševník se dostal do českých zemí patrně roku 1862, jako okrasná rostlina, pravděpodobně dar ruského cara knížeti Metternichovi. Ten byl pak vysazen v parku u zámku Kynžvart poblíž Mariánských Lázní. Pravděpodobný původ této invazivní

rostliny je oblast Kavkazu. Někomu by se při pohledu na soliterně rostoucí exemplář bolševníku mohlo zdát, že se jedná o krásnou dekorativní rostlinu. Takový dojem měli i někteří zahradníci a šlechtici v 19. století, kteří začali s vysazováním bolševníku do zahrad a parků. U nás se tak začal šířit i do dalších částí ČR. Bolševník je typickou invazní rostlinou a patrně také nejznámější. Jde o statnou vytrvalou rostlinu dorůstající výšky 1 až 5 m. Jde o víceletou rostlinu. Potlačuje druhovou diverzitu a působí značné finanční škody ve vztahu k náročné likvidaci. K jeho šíření přispívá svou měrou i člověk zejména podél silnic a železnic, někdy i nepoučeně z příkladu knížete Metternicha vysazováním jako okrasné rostliny do zahrádek či sběrem suchých okolků k dekorativním účelům (Kocián 2005).

6 Současný stav

V Sokolovském okrese byla provedena studie na téma, zda lidé budou chtít po odtěžení zbytků skrývky v dole Jiří na Smolnické výsypce rozhlednu. Část výsypky by byla upravena metodou lesní rekultivace. Rozhledna vznikne přestavěním důlního zakladače, který by se po skončení těžby jen přemístil na jižní terasu výsypky. Při dobré viditelnosti by byl výhled od Doupovských hor, přes Slavkovský les směrem k Chebu. Město si tím slibuje zvýšení cestovního ruchu z důvodu jedinečnosti tohoto projektu. Do dotazníkového šetření se po internetu zapojilo 250 respondentů. Z výsledků vyplynulo, že lidé rádi chodí na rozhledny a k projektu se rozhodně přiklání (ReSource 2009).

Jistě by realizace tohoto projektu měla vliv na vizuální ráz krajiny, ale jde opět o součást rekultivací, které je nutné po ukončení těžby provést. Vzhledem k oblasti, ve které jsem studii prováděla, se nabízí srovnání v celorepublikovém, dá-li se říct problému a tím je obnova posttěžební krajiny. Rekultivace probíhají po celé České republice v místech, kde už se s těžbou přestalo a je pak na orgánech spravujících tato místa a investorech, jaký návrh zpracují a jaké řešení estetizace krajiny nabídnou lidem. Lze říci, že obnova posttěžebních krajin je vždy téměř stejná, jedná se o obnovu lesních porostů, nebo o mnohdy používané vodohospodářské rekultivace a vytváření tzv. rekultivačních jezer.

Studie, nebo jakákoliv jiná šetření na téma hodnocení vizuálních hodnot krajiny v okrese Sokolov, do kterých by byli zapojeni i občané okresu, jsem nezjistila. V celorepublikovém měřítku i v zahraničí jsem samozřejmě vyhledala uskutečněná šetření. Jde o projekty, ke kterým mají lidé možnost se vyjádřit, jsou to různá referenda, studie, atd. Ze zjištěných skutečností vyplývá, že je-li to z pohledu navrhovaného projektu vizualizace krajiny možné, dávají města občanům možnost vyjádřit jejich názor, co si v krajině svého bydliště přejí a co ne, a k výsledkům přihlížejí.

7 Výsledky a přínos

Cílem dotazníkového šetření bylo vyhodnocení estetického vnímání krajiny obyvateli Sokolovska. Dotazníkové šetření, které jsem provedla v listopadu roku 2012, se zúčastnilo celkem 51 respondentů. Osobně jsem oslovila obyvatele integrované obce Rudolec, která je součástí obce Březová u Sokolova, kdy jsem osobně obcházela domácnosti a požádala jejich členy o vyplnění dotazníku, stejně tak jsem učinila v obci Březová, kde jsem obyvatele oslovila namátkově na náměstí obce. Ostatní respondenty jsem oslovila a požádala je o vyplnění dotazníku v mém zaměstnání a vybrala jsem ty, kteří bydlí v Sokolově a ostatních přilehlých obcích a i respondenty žijící v jiném okrese.

Dotazníky vyplnilo 38 mužů a 13 žen. Převaha mužské populace je dána tím, že v Rudolci žije více mužů, než žen a již tam bylo více respondentů mužů. V mém zaměstnání to vyplynulo ze složení zaměstnanců, pracuji ve Vězeňské službě České republiky, ve Věznici Kynšperk nad Ohří, kde je většina zaměstnanců mužů. Rozhodně to nebylo mým úmyslem, pouze to vyplynulo z uvedených skutečností.

Tab. č. 1 - věková struktura, místo bydliště a druh vzdělání respondentů dle pohlaví.

	muži	ženy
věk		
15 - 39	10	5
40 - 59	26	6
60 a více	2	2
bydliště		
v okrese	33	11
mimo	5	2
vzdělání		
vyučen/a	7	2
střední	12	7
VŠ	19	4

Z celkového počtu dotazovaných stojí za zmínku snad jen to, že 86% respondentů je přímo z okresu Sokolov a zbylých 14% je z ostatních okresů Karlovarského kraje. Nejvyšší počet mužů s vysokoškolským vzděláním je zapříčiněn v důsledku uskutečnění výzkumu ve Vězeňské službě, kde vzdělání souvisí s podmínkou získání určité funkce ve státní správě.

Z položených otázek v druhé části textu, ke kterým byly poskytnuty fotografie, které jsou součástí přílohy č. 2, uvádím následující bodové shrnutí.

Tab. č. 2 - odpovědi na otázky druhé části dotazníku s celkovým součtem odpovědí mužů i žen všech věkových kategorií, bydliště i vzdělání. Hodnoty jsou převedeny do škály od -3 do 3 a spočítány na průměrnou známku.

otáz. č.	známka za estetičnost prvku na fotografii						ø známka
	-3	-2	-1	1	2	3	
5	3	9	14	11	7	7	0,10
6	5	11	12	8	12	3	-0,16
7	-	1	1	2	30	17	2,16
8	-	1	2	5	20	23	2,16
9	34	11	4	1	1	-	-2,45
10	1	1	2	14	22	11	1,65
11	-	-	2	7	24	18	2,10
12	-	2	1	9	27	12	1,84

Z výsledků je jasně viditelné, že záporné hodnocení je u otázky estetiky povrchových lomů a téměř zcela záporné u otázky estetická bolševníku. Pozitivnímu hodnocení estetiky krajiny pak jistě svědčí pohled na rozhlednu a kapličku zasazenou v přírodě a prvek vodní plochy. Kladně hodnoceným krajinným celkem je travní porost s prvky lesa, jako je tomu na Podkrušnohorské výsypce a v Sokolovském parku.

Přínosem tohoto dotazníku je, že jsme zjistili následující. Lidé si zvykli na větrné elektrárny a někdy se jim dokonce líbí a patří podle nich do krajiny, kdežto bolševníky v krajině rozhodně nechtějí a jsou pro ně vysoce neestetické. Rozhodně nemají problém s jakýmkoliv prvkem kulturním, nebo historickým, vytvořeným člověkem.

Rekultivacím přírodního charakteru se rozhodně nebrání a dokonce je vítají. A s pojmem „měsíční krajina“ ve spojení se Sokolovskem se budeme ještě asi dlouhá léta i nadále potkávat.

Sokolovský park je vnímán spíše kladně a lidé ho mají pevně spjatý s historií Sokolova.

8 Diskuse

Ne vždy musí být změny vizualizace krajiny, byť jsou do nich zapojeni i občané formou referend, dotazníků, atd., ku prospěchu všech. Neexistuje snad problém, na který by se dívalo byť jen pět lidí stejným pohledem. Vždy bude někdo pro, někdo proti a někdo vlastně nebude vědět, co chce.

Na estetiku krajiny můžeme dle teoretických definic Vorla (1999) nahlížet jako na obraz vymezených přírodních či uměle vytvořených dominant, nebo také jak uvedla Tremlová a kol (1984) jako na krajinu uspokojující potřeby člověka a poskytující nám své estetické formou určitých přírodních procesů, týkajících se nejen harmonie a kontrastu krajiny, ale také kulturních zvyklostí, historie a tradic. Předpokladem správného hodnocení estetiky krajiny jsou dle Svobodové (2011) objektivní okolnosti pozorování, pomocí kterých můžeme vyjádřit harmonická měřítká přírody, dle jejích přírodních a kulturních hodnot. Naproti tomu Vorel (1999) ještě dodává, že estetickou hodnotu krajiny můžeme určit dle pocitů, které v nás krajina vyvolává.

Srovnání hodnocení vizuálních hodnot krajiny, které jsem našla u nás a v zahraničí, je rozdílné v měřítku hodnocené plochy, ale stejné v zájmu studie zjistit, co si obyvatelé lokalit našich i zahraničních přejí, myslí, nebo preferují v rámci svého blízkého okolí.

Studie prováděná na sídlišti Střížkov a ostrově Gozo, je shodná v tom, že respondenty byli obyvatelé dané lokality. V obou případech šlo o zapojení obyvatel přímo do možnosti podílet se na vzniku dalších prvků v krajině určujících její estetickou hodnotu. Urban (2012) se zabýval také tím, zda mají lidé vůbec chuť a na druhou stranu i pocit, že o jejich názory vůbec někdo stojí. Conrad a kol. (1999) ještě navíc zjišťoval názor lidí na to, co podle nich pojem krajina znamená i obecně, ne pouze ve spojení s určitým místem, tedy s ostrovem Gozo.

Oproti tomu studie ve Španělsku a Irsku měli velký záběr ve skupině respondentů. V obou případech byly použity fotografie k bližšímu přiblížení krajiny respondentům. V obou případech se krajina hodnotila body. Ve své studii Rogge a kol. (2007) použil ještě další čtyři části metody hodnocení krajiny Španělska. Arriaza a kol. (2004) v Irsku zjistil, že lidé mají zájem podílet se na udržení určitého typu krajiny, přispívající k její estetizaci.

Srovnáním výsledků tedy je zjištění, že lidé si v různých zemích a kulturách představují pod pojmem estetická krajina, různé věci. Zároveň je ale jednotné

zjištění, že čím je v krajině zasazeno více negativních prvků umělých, jako jsou budovy, elektrické vedení, parovody, silnice, tím méně si lidé takovou krajinu přejí a připadá jim velice neestetická, bez pohledu na národ a území. Estetika krajiny a její pozitivní působení na lidi stoupá se zastoupením přírodních prvků v krajině. Dle mého názoru je neméně důležité zjištění, že lidé chtějí spolurozhodovat o vizuálním vzezření krajiny, ale většinou pouze tam, kde přímo žijí.

9 Závěr

Mají-li lidé možnost a vidí v tom smysl, tak se ve většině případů rádi zapojují do možnosti podílet se na rázu krajiny a prostředí kolem nich. Přispívá k tomu také to, jak jsou jejich názory vnímány. Z popisu vybraných krajinných celků Sokolovska a z dotazníkového šetření můžeme zjistit, že i v krajině, která je po desetiletí silně ovlivňována těžbou nerostných surovin, můžeme najít spoustu krásných míst a koutů přírody, kde jsou tyto aspekty zcela potlačeny. Že i v krajině, kde se budují dálnice, průmyslové zóny, supermarkety a větrné elektrárny, může být krásně. Ve velké míře se na Sokolovsku uplatňují rekultivace a to jistě velmi přispívá k celkové estetizaci kraje. Z průzkumu vyplývá, že se lidem kraj líbí a jsou s jeho estetikou spokojeni.

Myslím si, že by lidé měli mít víc možností zapojit se do rozhodování o krajině, ve které žijí. Jistě by bylo účelné vědět, jak se lidem v dané lokalitě líbí z celkového hlediska. Ne jen při příležitosti zaměření se na jeden prvek hodnocení. Mohly by se pak jednodušeji již dopředu vybírat a připravovat takové projekty, které ze strany občanů v oblasti chybí, jsou nedostatečné, nebo naopak o něco takového nestojí. Vždy jde o to vědět, co je lidem blízké, zda budou souhlasit s určitou změnou v krajině, nebo si přejí zachování krajinného rázu, na který jsou zvyklí a který se jim nechce měnit. Mnohdy jdou rukou v ruce se změnami v krajině velké peníze, kdy je investor ochoten za jím požadovanou změnu v krajině dobře zaplatit. Pak už je jen na lidech, je-li jim to umožněno, čemu dají přednost. Zda mizivému pocitu nabytí peněz, nebo pocitu vlastního svědomí a cítění, zda udělali dobře pro sebe i budoucí generace.

Budeme-li se zabývat rekultivacemi po těžbách nerostných surovin, bude asi pro většinu lidí přijatelnější, mít místo hluboké jámy za domy příjemné koupaliště a bruslařskou dráhu. Ovšem je-li to všechno zpoplatněno a smí se tam vstupovat jen od do, tak pak je to zase jen koukání na něco, ovšem už o něco příjemnější z estetického hlediska. V současnosti je ovšem důležité v rámci ekonomického rozvoje tvorbu krajiny přizpůsobit potřebám člověka. Někdy musí jít a jde stranou estetické hledisko krajiny ve prospěch potřeb civilizace. Jak naznačují výsledky šetření a studií týkajících se tvorby, zachování, nebo změny krajiny, měl by být brán ohled na přání a potřeby lidí, kterých se změny v krajině týkají.

10Přehled literatury

AMIT-COHEN I., 2008: Contested Landscape and the Spirit of Place, the Case of Olive Trees and Urban Neighbourhood in Israel. 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium, Quebec, Canada.

ARBOR, 2013: Velká encyklopedie měst a obcí ČR, Sokolov, online: <http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/20524/sokolov.html>, cit. 25. 02. 2013.

ARRIAZZA M., CANAS-ORTEGA J. F., CANAS-MADUENO J. A., RUIZ-AVILES P., 2004: Assessing the visual quality of rural landscapes. *Landscape and Urban Planning* 2004/ 69: 115 - 125.

BERAN P., 1999: Nerosty cíno-wolframových ložisek Slavkovského lesa. Okresní muzeum a knihovna Sokolov, Sokolov.

BLACKBOURN D., 2006: Podmaňování přírody, Voda, krajina a vývoj moderního Německa. BB/art, Brno.

BUKÁČEK R., MATĚJKA P., 1999: Hodnocení krajinného rázu. Péče o krajinný ráz, cíle a metody 1999: 159 - 187. ČVUT, Praha.

CÍLEK V., 2004: Makom kniha míst. Dokořán, Praha.

CONRAD E., CRISTIE M., FAZEY I., 1999: Incorporating people's perception in to landscape planning: Ethical challenges in dealing with diversity of opinion within a community. *Landscape and Urban Planning*, 1999/4: 177 - 198.

ČESKÉ HORY, 2013: Rozhledna Krásno, Krásno, online: <http://krasno.ceskehory.cz/>, cit. 21. 02. 2013.

ČEZ, 2013: Skupina ČEZ, Praha, online: <http://www.cez.cz/cs/vyroba-elektriny/uhelne-elektrarny/cr/tisova.html>, cit. 23. 02. 2013.

ČSÚ, 2013: Český statistický úřad, Praha, online: <http://vdb.czso.cz/sldbvo>, cit. 25. 02. 2013.

DVOŘÁK B., 1983: Základy estetiky architektury. VÚVA, Praha.

FLADMARK J. M., MULVAGH G. Y., EVANS B. M., 1991: Tomorrow's Architectural Heritage. Countryside Commission for Scotland, Edinburgh.

FORMAN R. T. T., GODRON M., 1986: Landscape Ecology. J. Wiley and Sons, New York.

de GROOT R. S., 2006: Function - analysis and valuation as a tool to assess land use conflicts in planning for sustainable, multi-functional landscapes. *Landscape and Urban Planning* 2006/75: 175-186.

HENEBERG P., 2008: Umíme citlivě vrátit přírodě, co jsme jí vzali?. *Třípól* 2008/1: 4 - 5.

JANČURA P., 1999: Štúdia - Znakové vyjadrenie vlastností krajinej štruktúry. SAŽP Centrum územného rozvoja, Banská Bystrica.

KLÖTZLI F., 1980: Ökologie in der Orst - und Regionalplanung. Geobotanisches Institut, Zürich.

KOCIÁN P., 2005: Bolševník velkolepý, Nymburk, online: <http://www.kvetenacr.cz/detail.asp?IDdetail=545>, cit: 24. 02. 2013.

KOSEJK J., MIKEŠ V., 2011: Přínos preventivního hodnocení krajinného rázu CHKO. Ochrana přírody 2011/3: 7 - 9.

KRÁSA P., 2011: Geografický pohled na Sokolovsko se zvláštním zřetelem na Sokolov, Sokolov, online: http://www.sokolovak.com/priroda/krajina_geograficky.htm, cit. 18. 02. 2013.

KREJČÍ J., 2011: Zajímavosti z elektráren Karlovarského kraje, Karlovy Vary, online: <http://www.fema.ic.cz/elektrarnykvkraje.html>, cit 18. 02. 2013.

KRUŠNOHOREC, 2009: Lokality, Krušné hory, online: <http://www.krusnohorci.net>, cit. 26. 02. 2013.

LIPSKÝ Z., 1999: Krajinná ekologie pro studenty geografických oborů. Karolinum, Praha.

LÖW J., KUČERA P., 1996: Metodika pro hodnocení zastavitelnosti území. Löw a spol. s r. o. - ekologická dílna Brno, Brno.

LÖW J., MÍCHAL I., 2003: Krajinný ráz. Lesnická práce s.r.o., Kostelec nad Černými lesy.

MATOUŠEK V., 2010: Čechy krásné, Čechy mé, Proměny krajiny Čech v době industriální. Krigl, Praha.

MEZERA A. a kol., 1979: Tvorba a ochrana krajiny. Státní zemědělské nakladatelství, Praha.

MÍCHAL I. a kol, 1999: Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě, Metodické doporučení. Agentura ochrany přírody a krajiny, Praha.

MÚ SOKOLOV, 2010: Územně analytické podklady obce s rozšířenou působností, Sokolov, online: http://www.sokolov.cz/assets/uredni/mestskyurad/odbory/stavebni/Podklady_UAP_ORP_Sokolov_2010_v2.pdf, cit. 27. 02. 2013.

MŽP, 2008 - 2012: Ministerstvo životního prostředí, Praha, online: <http://www.mzp.cz>, cit. 26. 02. 2013.

PROKOP V., 1994: Kapitoly z dějin Sokolovska. Okresní muzeum Sokolov, Sokolov.

RESOURCE, 2009: Mezinárodní projekt ReSource a podpora místních podnikatelů, Sokolov. online: <http://www.sokolov-vychod.cz/resource.php>, cit. 19. 02. 2013.

RHK, 2009: Regionální hospodářská komora Poohří, Sokolov, online: <http://www.rhkpoohri.cz/prezentace-firem/hexion-specialty-chemicals-a-s.aspx>, cit 18. 02. 2013.

ROGGE E., NEVENS F., GULNICK H., 2007: Perception of rural landscapes in Flanders: Looking blond aesthetics. *Landscape and Urban Planning* 2007/82: 159 - 174.

ROSLEY M. S. F., LAMIT H., LONG A., WAN IBRAHIM W. A., 2006: Review on methodology of visual aesthetic quality assessment in landscape planning. Department of Landscape Architecture, Faculty of Built Environment, Universiti Teknologi Malaysia, Malaysia.

SÁDLO J., POKORNÝ P., HÁJEK P., DRESLEROVÁ D., CÍLEK V., 2005: Krajina a revoluce, Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí. Malá skála, Praha.

SKLENIČKA P., 2003: Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Brno.

SKLENIČKA P., 2006: Vliv větrných elektráren na krajinný ráz: principy hodnocení. *EIA.IPPC.SEA*. 2006/3: 11 - 13.

SLOVÍK J., 2009: Rychlostnice R6, online: <http://www.dalnice.com/r/r06/r06.htm>, cit 18. 02. 2013.

STIBRAL K., 2005: Proč je příroda krásná?, Estetické vnímání přírody v novověku. Dokořán, Praha.

SUAS, 2012: Sokolovská uhelná, Sokolov, online: www.suas.cz, cit. 19. 02. 2013.

SVOBODOVÁ K., 2011: Krajinný ráz. Ústav prostorového plánování FA ČVUT, Praha.

TREMLOVÁ N., KLEPEK T., DVOŘÁK B., MACKOVÁ-HOLEČKOVÁ I., 1984: Estetika a životní prostředí. Ústav pro výzkum kultury, Praha.

TURISTICKÝ PORTÁL, 2013: Turistický portál Karlovarského kraje, Karlova Vary, online: <http://cestovani.kr-karlovarsky.cz/cz/pronavstevniky/Clovekmenitvarkraje/hornictvi/Stranky/Sokolovskauhelnapanev.aspx>, cit. 20. 02. 2013.

URBAN J., 2012: Postoje obyvatel sídliště Stříškov k úpravě přilehlých ploch, Praha, online: <http://www.cistystrizkov.cz>, cit. 15. 03. 2013.

VOREL I., 1999: Péče o krajinu a krajinný ráz - cíle a metody. ČVUT, Praha.

VOREL I., BUKÁČEK R., MATĚJKA P., CULEK M., SKLENIČKA P., 2004: Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz. Naděžda Skleničková, Praha.

Zákon č. 61/1998 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, v platném znění.

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.

ŽÁK L., 1947: Obytná krajina. S.V.Ú. Mánes – Svoboda, Praha.

11 Přílohy

Příloha č. 1 - dotazník k sociologickému výzkumu

Příloha č. 2 - fotografie přikládané k dotazníku

Příloha č. 1 - dotazník

CÍLEM DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ JE VYHODNOCENÍ ESTETICKÉHO VNÍMÁNÍ KRAJINY OBYVATELI SOKOLOVSKA

Výsledky budou zapracovány do bakalářské práce, jejímž tématem je:

HODNOCENÍ ESTETICKÉ KVALITY KRAJINY V OKRESE SOKOLOV

zpracovatel: Martina Hazuková 2013

Prosím o dopsání odpovědi tam, kde je to třeba a o zakřížkování vždy jen jedné odpovědi v druhé části dotazníku.

1. Věk
2. Pohlaví muž žena
3. Bydliště
4. Dosažené vzdělání vyučen/a střední VŠ

Druhá část dotazníku

	rozhodně ne	ne	spíš ne	spíš ano	ano	rozhodně ano
5. Myslíte si, že větrné elektrárny narušují estetický ráz krajiny. Obr. 1	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Je podle Vás charakteristickým rysem Sokolovska tzv. "měsíční krajina". Obr. 2	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Líbí se Vám krajinná dominanta Krásenské rozhledny. Obr. 3	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Patří podle Vás do krajiny historické artefakty ve stylu kapliček, božích muk, atd. Obr. 4	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Líbí se Vám všude přítomné bolševníky, které tu zbyly jako památka na knížete Metternicha. Obr. 5	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Líbí se Vám řešení zalesnění vytěžených lomů, jako je Podkrušnohorská výsypka. Obr.6	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Líbí se Vám řešení zatopení lomů po těžbě, např. jezero Michal. Obr.7	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Líbí se vám Sokolovský park u Polikliniky. Obr.8	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Příloha č. 2 - fotografie použité k dotazníku
Větrná elektrárna v Horním Částkově

Lom Jiří

Krásenská rozhledna

Kaplička svaté Máří Magdaleny v Kamenici

Bolševník velkolepý

Podkrušnohorská výsypka

Jezero Michal

Sokolovský zámecký park - Husovy sady

